

K R O N İ K

BİR PARTİ İÇİ BUNALIMDAN HÜKÜMET BUNALIMINA... VE, RE JİM BUNALIMI

Prof. Bahri SAVCI

Adalet Partisi 1960 seçimlerinde seçime katılmayanlar sayısından daha az oyla iktidarı kazandı. Bu suretle, bir çok entellektüelin, sözde siyasal huzurun koşulu gibi saydıkları bir koalisyona zorunluk kalmadan, A.P. Hükûmeti kuruldu.

Burada, dikkati çeken bir husus vardı : Her siyasal partide olduğu üzere A.P. nin içinde de bir oligarşi vardı. Bu oligarşi, resmi olarak bakıldığı zaman, partinin merkez yöneticileri olmak gerekirdi. Fakat A.P. merkez yöneticileri de, iki gruptan kurulu idi : Bunlardan birisi, Anglo-sakson örneği bir demokrasinin oyun kurallarını işleterek Türkiyeyi yürütmek isteyen soyut demokrasiciler idi : Seçimler yapılır, bir parti iktidara gelir; ötekiler muhalefette kalırlar. Devlet hayatı, bu iktidar ile muhalefet arasındaki bir diyalog halinde sürer gider. İktidar, çoğunluk olmaktan gelen bir hak ile «ulusal dilek ve irade»yi deyimleyerek icralarda bulunur. Muhalefet de Anayasa sınırları içinde ve iktidarın bu «ulusal dilek ve irade»yi deyimleme hakkına ve gücüne uysallık gösterecek eleştiri yapar.

Bu grup, Parti Başkanı ve Başbakan Demirel'in resmi başkanlığı altında değildir. Fakat onu; mevcut siyasal liderler içinde «ehveni şer» sayarak tutar : Demirel, var olan koşullar içinde büyük bir yanlış yapmadıkça, partinin ve Hükûmetin başında destek görecektir. Ayrıca Demirel'in kendisi de, A.P. ye aşıladığı «demokratik gözüken liberal muhafazacı ideoloji» ile; devlet hayatını, A.P. merkez yönetim kurulunun takdirlerine göre, hükûmet ve Başbakan etrafında, Hükûmetin ve Başbakanın politikası hizmetinde toplar.

yıcılığı ile, bu soyut demokrasicilerin, bu liberal parti seçkinlerinin bulabilecekleri en iyi liderlik niteliğini de göstermekten uzak kalmamıştır.

Öteki gruba gelince : Bu da, partinin bir kanadının eğilim ve duygularına tercüman olan kişiliği ile, adeta, resmi olmayan fakat gerçeğe daha yakın olarak partiyi sembolize eden Bilgiç'in grubudur. Bunlar yukarıda niteliği gösterilen soyut demokrasicilikten ötesini düşünürler. Daha doğrusu, bu soyut demokrasiciliğin içeriğini (muhtevasını) daha geleneksel, daha muhafazacı tutmak isterler. Demirel'in masonluktan, parti içi liberallerle bütünleşmesinden gelen kişiliğini, her ne kadar «halkın dinsel-moral duygularına saygı» formülü altında bir muhafazacılık yapsa da, sürekli bir iktidar için gerekli koyu gelenekçi muhafazacılığı doyurmakta zayıf kalacağına inanırlar. Demokrat Parti deneyindenberi verimliliği kanıtlanmış bulunan bir gerçek vardır : Halka, gelenekçi bir muhafazacılık eğilimi, bir özgürlük düşünü olarak aşılırsa, ve sonra, onun bu suretle yaratılmış istemlerinin adayı olarak ortaya çıkılırsa, bu, siyasal çoğunluğu toplamada baş etken olmaktadır. İşte bu ikinci grup, partiyi sürekli iktidarda tutacak bu etkenin grubu olarak, birincilere de, bir parti içi muhalefet yapma grubu olarak belrmiştir.

Fakat 1965-1969 dönemi içinde, bu muhalefet, partiyi dalgalandırıcı bir nitelik ve genişlik kazanmamıştır. Bu süredeki Demirel Hükûmeti içinde, bu ikinci grubun üyeleri de bulunmuştur. Demirel iki grubun da adamı gözükmeme politikası uygulamıştır. Parti içi bir uzlaştırma, sulh içinde tutma unsuru olarak gözükmüştür.

Onun için 1965-1969 döneminde, herşeye egemen olan, olacak olan gerçek oligarşi, sonradan öteki grubun kuvvetli adamları olarak gözüken Demirel-Bilgehan-Sükan saçayağına dayalı ve her iki gruptan kurulu bir oligarşi olmuştur.

Bilgehan'ın, taşra küçük entellektüeni elde tutmasını bilen, örtülü —gelenekçi milliyetçiliğe dayalı manevracılığı; Sükan'ın da grubunun siyasal egemenliği uğruna yapamayacağı şey bulunmayan militan— ajan hareketlenmeleri tertipçiliği, Demirel'in ve oligarşinin işine yaramıştır ve Hükûmetin dayanağı olmuştur.

Öte yandan, bizzat Bilgiç'in kendisi de hükûmet içinde yer almıştır. Demirel, kendisinin gerçek tutucusu olan grubun —ki bunlar, demokrasi yolunda ağır bir yanlışlık yapmadığı sürece, kendisine destek olmaya yemin etmiş olduklarından, kendilerine yeminliler

denen gruptur— lehine bir partizanlık gösterdiği izlenimi vermek için ve parti için dengeyi ayakta tutabilmek için zorunlu gördüğünden «Koca Reisi» de Hükûmete almak zorunda kalmıştı. Bilgiç de partiye sahiplik iddiasına, hükûmet sandalyesinin yarayacağını düşüncüğü için; kendisine, parti içi oluşmaları bizzat hükûmet içinden izleme olanağını verdiği için, kabinenin mütevazî kanadında da olsa, bu hükûmet sandalyesini kabul etmişti.

Böylece 1965-1969 dönemi; Demirel'in, adeta parti içi barışa giden yolda uyuşturucu, uzlaştırıcı liderliği görüntüsünü veren yönetimi altında, su üstünde bir denge halinde geçmiştir.

Fakat, Bilgiç'in; halkla yüz yüze temasla halka bir nabız veren eski teşkilât liderliği, ve bundan gelen gücü unutulur bir amil olamazdı. Bilgiç ve grubunun, büyük kitleye geleneksel-muhafazacı ve (masonluk gibi sulandırıcı amillerle) sulanmamış siyasal-sosyal istemler telkin ederek, bu halkı, eski D.P. ile yeni A.P. nin birlikte kurdukları bir mihver üzerinde hareketli bir kitle kılan liderlik geleneğinin temsilcisi ve deyimcisi olmaktan gelen güçleri de sürdürüyordu.

Bu güç, partinin sahipliği konusunda, ilerde, ihmal edilemeyecek bir amil olabilirdi. Sonra, Sükan'ın, grubunun siyasal egemenliği uğruna yapamayacağı şey olmayan militan-ajan hareketlerince tertipçiliği, gittikçe gelişerek, iki yönlü bir endişe kaynağı düzeyine gelmişti.

Bu tertipçilik, bir yandan, örgütleyip harekete geçirdiği aşırı muhafazacı militan grupların çok dinamik hareketlenmelerine sebep olmuştu. Bu hareketlenme, soyut demokrasici liberal muhafazacı kanadın gözünde ve tüm ülke aydınları gözünde tüm bir gericilik olarak gözükmeğe başladı. Soyut ta olsa bir demokrasi-nin, liberal aydınlara dayanma noksanına uğradığı zaman değer yitireceğini düşünen yeminliler, aşırı muhafazacılığın bu dinamik hareketlenmesinin, partiye, artık zarar getirme çizgisi içine girdiğini söylemeğe başladılar.

Ayrıca, bu hareket, Demirel ötesinde —ve binaenaleyh Bilgiç'çilik alanı içinde— bir liderliği de, harekete geçirdiği kitlelerin aklına getirebilirdi.

Bu grub, bu gücüne inanmakla birlikte 1968 genel kongresinde, «şimdilik» kaydı ile Demirel'in liderliğini ve prestijini kabul eder görünmüştü. Fakat Genel İdare kurulunda çoğunluğu sağlama manevrasına da girmişti. Bunda yenilmişti. Fakat, yeminliler

grubu, daha fazla ileriye de gitmemiştir. Çünkü Başbakan, seçimlere gidildiği sırada parti içi mesele istemiyordu. Onun için, aşırı sağ besleyen bu gruba karşı bir harekete geçilememiştir. Bu hareketsizlikleri, aşırı muhafazacı-gelenekçilerin, seçimlerde, A.P. yi, kendi taraflılarından kurulu bir çoğunluğu meclise getirme yollarını aramaya cesaretlendirdi. Bunu gerçekleştiremediler. Fakat nisbî bir başarı da elde ettiler. Bu başarı ile muhafazacı gelenekçi aşırıcılığını yürütmekte devam ettiler.

Erbakan'ın kurduğu «Milli Nizam Partisi»nin boyu muhafazacılık iddiaları, A.P. de de, muhafazacılığa hız vererek, bu hızı yaratacak liderliği arama olayına yol açabilirdi. Aşırı muhafazacı gelenekçi akım, İstanbul'a bile hakim olup, ön seçimlerde, birinci gruptan ileri gitmişlerdi. Onun adaylarını tasfiye etmişlerdi, Meclis Başkanlığına da istedikleri kimseyi getirmişlerdi. Sonra, bunların aşırı sağ ile gittikçe bütünleşmeleri, bu kez bizzat rejim üzerine bulutlar çekmeğe başlamıştı. Daha sonra bunların eski ve ilk kurucu sıfatı ile çalıştıkları halde, parti yönetiminin aslında, partiye sonradan gelenlerin elinde kaldığı yolundaki propagandaları da tehlike olmağa başlamıştı. Binaenaleyh, artık parti içindeki bu kanadı durdurmak, hatta gerekirse tasfiye etmek dileği ortaya çıktı.

İşte bu akımın itişisi ile, Demirel, 1969 seçimlerinin kendisine getirdiği çoğunluk içinde de önemli bir yer tutmakta olan bu aşırı muhafaza-gelenekçi gruptan uzak bir kabine ile ortaya çıkarsa, hem partiyi gericilik töhmetlerinden kurtaracağını, hem de kendisini tehdit eden bir kitleyi nötralize edeceğini düşündü. Ve hükümeti, onlardan tüm sıyrılarak, yeminliler grubu duygusuna sahip olanlarla kurdu. Vakıa, 24 bakandan 12 si, eski bakanlardan idi, 12 si de yeni adlardı. Fakat bu eskiler, içinde Bilgiç grubu olarak da nitelenmekte olanlardan hiç kimse bulunmuyordu. Bu suretle, aşırı muhafazacı-gelenekçi kanat, faal politikanın merkezinden dışarda bırakılmış oluyordu. Yalnız, bununla da kalınmadı, 1965-1969 arasında, bu kanadın, yüksek bürokrasiye sızdırdığı yönetici memur kadrosunda da tasfiye başladı. Bu tasfiye A.P. taşra örgütündeki Bilgiç'çi grupların da temizlenmesi halini aldı.

Bunun üzerine Bilgiç, grubunu ve onun gücünü korumada açık davranış göstermek zorununu duydu: Taşradan ve bilhassa İstanbul'dan gelen ve Bilgiç'çi oldukları bahanesiyle, feshedilmek veya istifaya zorlanmak suretiyle baskıya uğrayan grubu mensupları ile birlikte Demirel'i ziyaret etti. Demirel, bir grup içinde kendisini ziyaret ettiği, için, parti içi rakibini ve onun, bu grup ile beraber sunduğu bir muhtırayı kabul zorunda kaldı (4 Aralık 1969).

Bu muhtıra, part içinde sorumlu yönetici arama hareketinin başlangıcı olmuştur. Bunda, Demirel'e doğrudan doğruya bir telmih yoktur. Seçimlerde İstanbul'dan kötü sonuç alınmasından yakınmakla işe başlanmıştır. Parti örgütündeki kanunsuz olaylara geçilmiştir. Bu olayların planlayıcısı sıfatıyla sorumlusunun da Genel Başkan yardımcısı İsmail Hakkı Tekinel ise İl Yönetim Kurulu olduğu ileri sürülmüştür. Genel Başkan Yardımcısının, kendilerini desteklemeyen parti yöneticilerinin, muhakkak tasfiye olunacağını söylemesinden yakınılmıştır; ve böyle bir sonuç ile karşılaşmamak için, herkesin, Demirel'in Genel Başkan seçilmesi yolunda oy kullandığı savunusuna girilmiştir. Fakat, buna rağmen Demirel grubu sertlenme eğilimini bırakmamıştır. Fakat aslında kısa bir süre önce parti içi iktidarına karşı böyle çekingen bir davranış değil, sert çıkışlara doğru gidiş teşkil eden bir hamle başlamıştı. Bunda, Bilgiççi diye tanınan grup, bir soyut muhalefet yapmaktan ise, somut olaylar ileri sürerek, A.P. nin merkez oligarşisinin, gerçekte suiistimallere varan bir partizan yönetim uygulamakla, partinin aleyhine sonuç verecek bir politika izlemekte olduğu ileri sürülmüştü. Aynı zamanda, soyut kaldığı sürece, yeni hükûmet içinde yer alamamak, yeni hükûmete yakın bir ilişki içinde bulunamamak gibi kişisel çıkar noksanına uğramış olmaklık ile açıklanacak bir durumdan da kurtulmak için, Demirel grubu suiistimalcilik ile de itham edilmiştir. Böylelikle, zaten bu çevre içinde olmanın istenilir bir şey olmadığı, tersine kötü bir şey olduğu söylenmek istemiştir.

Onun için, daha Kasım 1969 başlarından itibaren «Bilgiççi olarak hareket etmiyoruz. Bir «menfaat şirketi halini» almış bulunan şimdiki yöneticilerin bu menfaat şirketine karşı bir dürüstlük grubu olarak hareket ediyoruz» denmeğe gelen bir davranış aranmıştı. Bu davranış 12 Kasım 1969 da kendi adını da bulmuştu : «Dosyalı Muhalefet grubu»... Bu grup şimdiki parti yönetiminin (yani yeni hükûmetin yarısı yeni üyelere yarısının da eski üyelere kurulmasına rağmen, hükûmetin, her zaman başkan hükûmeti olması dolayısıyla gene Demirel yönetiminin) aslında «muayyen bazı kimseleri zengin etmek için, 4 ilâ 5 yıl içinde milyonlar kazanan bir duruma getirmek için şirketler» kurduğu ileri sürülmüştü.

Onun için, Demirel grubu, parti içinde başlamış bulunan muhalefete yumuşak davranma gereksinmesi duyamazdı. Nitekim duymamıştır : Henüz, Demirel'e doğrudan bir saldırı yapılmamasına rağmen, dosyalı muhalefet grubuna karşı sıkı tedbirlere kalkışıl-

miştir. Dosyalı muhalefet gurubunun ilk çıkışını 12 Kasımda yapmış bulunan Konya Milletvekili Ethem Kılıçoğlu hakkında parti kovuşturması açılması istenmiştir. Başbakan da, «hiçbir şeyin örtbas edilmemesi» gerekçesi ile bir yandan Kılıçoğlu'nun istediği konuları tartışmağa yanaşır gözüdürken, bir yandan da bu kovuşturma isteğini desteklemiştir. Bu suretle durum açıklığa doğru gitmiştir : Bir tarafta, büyük, ağır bir yanlışlık yapmadığı sürece A.P. nin içinde bir çoğunluk olarak Demirel'i tutmağa kararlılar vardır : Yeminliler... Demirel bunlarla bütünleşmiş olduğunu artık gizlememektedir. Bunun karşısında da, yeni kabineye giremeyenler çekirdeği üzerinde kurulmuş bir parti içi muhalefet vardır. Bunlar da, yeni hükûmete karşı memnuniyetsizliklerini, bazı yolsuzluk dosyalarını açıklayarak yapmağa kalkışmaktadırlar. Artık, açık hedef olarak Demirel'i ele almışlardır. Bu itibarla, Demirel de, yeminliler grubu ile resmi bütünleşmesini yapmaktan geri kalmamıştır.

Demirel-yeminliler grubu ittifakı da şu hedefi benimsemiştir : Aşırı sağ tutumda olanların, parti kurallarına uygun bir çizgiye girmedikleri takdirde çekip gitmelerini sağlamak...

Bu hedef anlaşılınca, aşırı geleneksel - muhafazacı grup da, Başbakanı yıpratma faaliyetlerini arttırmıştır. Artık, açıkça, «A.P. yıkılmaktadır. Bunun sorumlusu da Demirel'dir» demeğe kalkmışlardır. Yeminliler de, dosyalı muhalefet formülü içinde yolsuzluklar iddiasında bulunan Ethem Kılıçoğlu hakkında, parti içinde bir genel görüşme açılması yoluyla, aslında, muhafazacı aşırılıkları teşhir etmeğe kalkmışlardır. Ayrıca, Kılıçoğlu'nun iddialarını kanıtlayamazsa Onur Kuruluna götürülmesi yolunu aramışlardır.

Bu suretle, A.P. merkez yöneticileri, iki işlemi bir arada yürüterek dışa karşı, hem objektivite uygunluklarını ve devlet işlerinde açıklıktan çekinecek bir yaralı durumları olmadığını kanıtlamak istiyorlardı; hem de, gelişme istidatları içinde olan «parti içi dosyalı muhalefet»in büyüyerek ilerde başlarına dert açmasını önlemek istiyorlardı.

Nitekim, önce Kılıçoğlu'nun açıklama yapmasını kabul ettiler. Ve Kılıçoğlu uzun usul tartışmaları ve ertelemelerden sonra 28.12.1969 da, A.P. Millet Meclisi Grubu önünde beklenen açıklamalarını yaptı : Fındık, Gübre, Teneke konularındaki yolsuzlukları anlattı. Çatışma, bir platforma resmen gelmiş oldu.

İki yön de bu platformdaki çatışmanın psiki-politik nedenlerini kendilerine göre açıkladılar : Dosyalı muhalefetçilere göre :

Parti içindeki bu yeni muhalefet mensupları, müfettiş değildirler. Bir müfettiş fezlekesi gibi hukuksal yapımı (inşası) olan bir iddia ileri sürmezler. Ancak, kendileri, parlamenterdirler. Bu sıfatla sahip oldukları murakaba yollarını kullanarak, yolsuzlukları işaret ederler. Bu, bir iktidar mensuplarının birbirini ithamı bile değildir. Bazı meselelerin müphemikten kurtarılmasıdır. Onun için, yolsuzca korunmuş olan firmaların adları ve kişilerin isimlerini bile söylemeğe gerek yoktur. Yalnızca sorular sorulur. Hükûmet de, arşivlerindeki bilgilere göre cevap verince, yolsuzluk varmı yokmu? aydınlanmış olur.

Başbakana göre ise, bu gibi saldırılar, hükûmetin kuruluşu sırasında bu zatların duydukları sıkıntıların ve hükûmet dışında kalmalarının öç alma saldırılarıdır. Bu öç duygusuyla beliren taktikler de şudur : Bir grup namuslu idi. Her türlü yolsuzluklara sed çekerdi. Bunlar Hükûmetten çekildi. Demek, şimdi artık, her türlü yolsuzluk yapılabilir; kanısını yayarak, hükûmeti ve Demirel grubunu zayıflatmak...

A.P. merkez yöneticileri, bu taktiğin karşısına çıkmışlardır. Kılıçoğlu'nun sorduğu sorulara karşılık vererek, ortada hiçbir yolsuzluk bulunmadığını şiddetle ileri sürmüşlerdir, Gruptan da, yolsuzluk bulunmadığı kararını almışlardır. Hemen ertesi günden itibaren de, Bilgiç'çi grubun ileri eleştiri yapanlarını, -Mecliste bir araştırma konusundaki konuşmaları, Demirel'in teşebbüsü ile alınan kısıtlama kararına katılmama ve bunu eleştirme gibi- tedbirli olarak, yani Grup toplantılarına katılma ve eleştirilerini sürdürme olanağını ellerinden alarak, Onur Kuruluna verme eğilimi ortaya çıkmıştır. İlk olarak Vedat Önsal ile Ekrem Dikmen'in adları ortaya atılmıştır... Böylece dosyalı muhalefetçilerin ve daha doğrusu Bilgiç'çilerin 1970 kasımında yapılacak kongreden önce yavaş yavaş tasfiyesi ve sindirilmesi istenmiştir. Çünkü, Bilgiç'çiler, genel seçimlerden sonraki grup seçimlerinde yenilgiye uğramışlardı. Bunun üzerine umutlarını kongreye saklamışlardı. Kongreye kadar, grupta ve özellikle teşkilâta kuvvetlenmek yolunu tutmuşlardı. Şimdi, onların elebaşlarından 15 kadarını tasfiye etmek, geri kalanlarını sindirebilirdi. Bu tasfiye, teşkilâta da yapılırsa, kongrede bir tehlike olmaları önlenmiş olurdu.

Fakat, merkez yöneticilerinin tümünün bu tasfiye fikrini kolayca benimsemiyeceği de görülmüştür. Bu yüzden, Genel İdare Kurulu toplantılarını yapma zorlukları ortaya çıkmıştır : Bazen günden hazırlanamadığından, bazen Başbakan hastalandığından..

Çünkü, bu kurulda Bilgiççi üyeler de vardır : 8 tane, Menderes, Sükan, Bilgiç, Önder, Mehmet Turgut, Asal, Erdem ve Bilgehan...

Nitekim, bu kuruldaki Bilgiççi üyeler, 7 Ocak 1970 toplantısında Adnan Menderes'in oğlu Yüksel Menderes'in ağzı ile, Demirel'e en sert çıkışlarını yapmışlardır; onu 1945 lerin tek kişi yönetimini canlandırma ile itham ederek, muhalifleri çıkarma dileği ile Onur Kuruluna gönderme kararını hazırlamakta olan celseden çıkmışlardır. Bilgiç'in kendisi de Genel İdare Kurulunun bu hazırlığını, A.P. örgütünü parçalayıcı olarak nitelemiştir. Erogan, huzursuzluk kabahatini, «Demirel ve hempaları»na yüklemiştir. Ama, Kılıçoğlu'nun Yurtseverin Onur Kuruluna gönderilmeleri önlenememiştir. Bunlara Samsun ve Eskişehir Belediye Başkanlarının adları da eklenmiştir.

Bu olay, Genel İdare Kurulundaki çatlama meydana çıkmıştır : Cevat Önder de Onur Kuruluna gönderilmiştir. Talat Asal, Genel Başkan Yardımcılığından ayrılmıştır. Bilgiççi grup, çıkarma dileklerinin durdurulmasını; yoksa, bütçede, hükûmete kırmızı oy verileceğini hissettiren bir muhtıra hazırlıklarına girmiştir. Ama, Demirel'ci yeminliler grubu da, kongreden önce muhalefeti -bir başka deyimle sağ kanadı- tasfiye listeleri hazırlama çalışmalarından vazgeçmemiştir.

Fakat bu son çatlama durumu, Demirel, halâ kamufle etmeğe uşmaktadır. Ona göre, ortada anlaşmazlık gibi gözükken husus, hep, seçim sonu meydana gelen bir rahatsızlıktan ibarettir. Yapılanlar, tüzükleri ihlâl suretiyle sarsılan parti dayanışmasını sağlamak amacını güder.

Seçimlerdenberi, iktidar çirkin gösterilmek isteniyor. Ülkede bir istikrarsızlığın var olduğu gösterilerek, bir güvensizlik yaratma gayretlerine düşülüyor. Bu bir hasadin ürünüdür (13 Ocak 1970 tarihinde çıkan bir görüşme). Bilgiç ise durumu başka türlü yorumlamakta devam etmiştir : Anlaşmazlıklar, kabinede istendiği söylenen 7 Bakanlığa gelemeyişten doğmuyor. Bu iddialar yalandır. Kendisi, hiçbir zaman bir makam istememiştir. Çıkarma dilekleri, parti dayanışmasını sağlamak için yapılmamaktadır. Parti dayanışması çıkarmalarla değil, tüzükleri tam uygulamakla sağlanır. Çıkarma dilekleri kendisiyle beraber olduğu iddia edilenleri -kişi ve taşra örgütü olarak- tasfiye edip, bir zümrenin mutlak egemenliğini kurmak için yapılmaktadır.

Aşırı muhafazacı - gelenekçi grubun, yeni kabineyi yolsuzluklara elverişli bir çirkin ortam olarak gösterip yıpratma taktiğinin,

taşra örgütünü etkilediği görülmüştür. Fakat bu etkilemeye rağmen, taşra örgütü, resmi olarak gene de liberal muhafazacılık kanadını tutmakta devam etmiştir. (Milliyet Gazetesinin ancak 41 il başkanından alabildiği cevaplara göre, bir anketi bu sonucu vermiştir : 16 Ocak 1970 tarihli Milliyet).

Buna rağmen, kendisini parti içinde zümre mutlakıyeti kurulmasına karşı çıkmış gösteren gurubun tasfiyesi hareketi de A.P. li Milletvekilleri arasındaki huzursuzluğu artırmıştır. Bu yüzden ötedenberi hazırlanmakta olan muhtıra çok nazik ve ricacı bir usul ile yazılmasına rağmen 72 imza toplayarak Demirel'e sunulmuştur (17 Ocak 1970). Bu toplamda Bilgiç'çi olduğu pek bilinenleri sayısından fazla imza toplanmıştır demek... Ama parti içi muhalifleri, sayılarının 100 olduğunu ileri sürmüşlerdi. Ayrıca, Bilgiç'çi grup, kendi içinde de örgütlenerek gerekli yazışmaları ve görüşmeleri düzenlemek üzere 5 kişilik bir komisyon kurmuştur (Asal, Bilgiç, Menderes, Külahlı, Önder).

Muhtıranın içeriğini basın, ancak beş gün sonra öğrenebilmiştir : Muhtıranın; kişi ve zümre egemenliğine karşı çıkmış bir partide, bir grubun diğer gruba hakim olduğunu ileri sürenlerin programlı ve kademeli olarak tasfiyesine kalkışıldığının saptandığı, dayanak olarak gösterilen nedenlerin de hukuksal olmadığı, çünkü Meclis konuşmalarını kısıtlayan -Demirel'in teşebbüsü ile- karara karşı gelen partili parlamenterlerin bir ihraç ile sorumlu kılınmasının Anayasaya da aykırı olacağı -Anayasa 79- Meclis içindeki beyan ve davranışlardan mutlak sorumsuzluk prensibini koymuştur- bu yüzden ,Onur Kuruluna gönderme isteklerinin hukuksal içerikten (muhtevadan) yoksun olduğu; taşra örgütlerine uygulanan bazı işlemlerin de huzursuzluk yarattığı ileri sürülmüştür. Bu yüzden, Genel Başkanın, tüzüğe, Anayasaya aykırılığı pek mümkün olan bu girişimlere el koyup, parti içinde birleştirici bir rol oynaması, taşradaki huzursuzluğa da eğilmesi rica edilmiştir.

Bu muhtıranın topladığı imza sayısının ağırlığı; uslubunun da nihayet tehditten uzak, daha çok ricacı nitelikte olması, bazı ilimlileri, bir barış yolu aramağa yöneltmiştir. Yeminli gruptan olanlar ve olmayanlar, kendi aralarında özel toplantılar yapmışlardır. Bu toplantılardan Demirel'e bilgi verilmiştir. Ve onun da bunu iyi karşıladığı haberleri sızmıştır.

Bunun üzerine Bilgiç, bu yoldaki gelişmeleri parti dayanışmaları adı altında hatalarına rağmen Demirel'in ibra edilmesini sağlama anlamında yorumlamıştır.

Fakat, öte yandan da, 72 lerden bir grubun (48 ler) Kılıçoğlu, Önder ve Yurtsever'in dışındakilerin çıkarılma işlemlerini durdurabilecek yolda bir faaliyete girdiği söylentisi çıkmıştır. Yeminlilerin ileri gelenlerinden iki kabine üyesinin, parti içi muhalefetin liderliğine getirilmesi söylenen Yüksel Menderes'i nötralize etmeğe uğraştıkları görülmüştür. Bazıları da, tam çıkarma yerine geçici çıkarmalara gidilirse meselenin çözüleceğini ileri sürmüşlerdir. Ve aşırı muhafazacı - gelenekçi muhalefet grubunun böyle bir pazarlıkla yola geleceğini ummuşlardır. Ama, buna karşı, şimdi böyle bir pazarlık ve taviz yolu açılırsa, ileride, parti içi disiplini koruma imkânsızlığı doğacağı söylenmiştir.

Sonunda, bu disiplinici görüş egemen olmuş Ethem Kılıçoğlu ile Cevat Önder, daimi olarak A.P. den çıkarılmışlardır (29 Ocak 1970). Bunlar, bu işlemdeki haksızlıkları yeniden kanıtlamaya (isbat etmeğe) uğraşa dururlarken, 4 parlamenter ve 2 Belediye başkanı da partiden kovulmuştur: Erogan, Yurtsever, Dikmen, Önsal ile Samsun ve Eskişehir Belediye Başkanları (3.2.1970).

Fakat bu olay, bu kez, yankı uyandırmıştır: Artık Demirel'in bir A.P. nin içindeki muhaliflerden kurtulma yolunun kesin yolcusu olduğu; tarafsız, ya da birleştirici başkan niteliğinden tüm uzaklaştığı, A.P. kamuoyuna yayılmıştır.

Tepkilere gelince: Önce Genel İdare kurulundaki 6 Bilgiççi bu kuruldan istifa etmiştir (Menderes, Asal, Bilgiç, Turgut, Sükan, Erdem, Bilgehan). Bunlara sonra Erdem de katılmıştır). Sonra bütçede hükümete red oyu vererek, onu istifaya zorlama mekanizmasını harekete geçirme hazırlıkları başlamıştır. A.P. içindeki bunalıma da, artık, «büyük bunalım» denmeğe başlanmıştır. Bunu görüşmek üzere A.P. Temsilciler Meclisi, üç hafta sonra bir toplantıya çağırılmıştır.

Fakat, bütçeye verilecek kırmızı red oylarının 72 lerin tümünü kapsamıyacağı, ancak 40 civarında kalacağı belirtileri ortaya çıkmıştır. Bilgehan, yeni hükûmetin bütçesine kırmızı oy vermenin yersizliğini belirtmiş ve oy'unu, grup kararına göre verilmesinin doğal olacağını belirtmiştir. Bu kararsızlıklara, bütçenin reddinin hükûmeti de düşürüp düşürmeyeceği, düşürürse ne yapılacağı üzerindeki kararsızlıklar da katılmıştır. Koalisyonmu, yeni seçim mi meselesi ortaya çıkmıştır. İnönü, parlamento ve partilerin sorumlu organlarının, demokratik yolla buna bir çare bulabileceklerini belirtmiştir.

Bütçeye kırmızı oy meselesi, parti içinde tartışılırken, parti içi muhalifler, meselenin ağırlığını Demirel'in üzerine yıkmaya çabalamışlardır: Bir meclis görüşmesinde, parlamenterlerin konuşma haklarını sınırlamaya karşı gelmenin, partiden çıkarılmayı gerektirecek bir ceza olmadığını ve bilhassa hukuksal dayanakları da bulunmadığını yaymağa uğraşmışlardır. Onlara göre, «çıkarmalar parti içindeki denetim hareketlerini sindirmek için başvurulmuş bir baskıdır.» Partiyi böyle bir baskılar yapmağa muhtaç duruma da Demirel'in basiretsiz politikası itmiştir. Parti ondan kurtulursa, gene kitlelerin sevgilisi kalabilir. Yoksa, Demirel başkan kaldıkça bu sevgiyi yitirecektir. Buna karşılık Demirel'in kendisi de, meseleyi, hep hasedin, rekabetin hareketlendirdiği temasını işleyerek, parti içinde «iki genel başkan olamaz, bir genel başkan vardır, o da benim» demiştir. Ve ancak tüzük dışına çıkanların partiden çıkarıldıklarını; tüzük dışına çıkmayanların partiden çıkarılmalarının söz konusu olmadığını belirterek, parti içinde gerginliğe ve ayrılığa son vermek için 7 koşul ileri sürmüştür: 1) Herkes, tüzük ve program hattına gelecektir; 2) Parti içinde, bir başka parti olmayacaktır; 3) Bir parti içinde bir baş ve bir genel başkan olacaktır; 4) Parti içinde, sadece resmi organlar tanınacaktır; 5) Hiç kimse kendisinde mevcut olmayan yetkiyi kullanmayacaktır; 6) Her eleştiri ve her tartışma, kendi platformunda yapılacaktır; 7) Yetkili kurulların verdikleri kararlara herkes rıza gösterecektir. (9, 10 Şubat 1970 gazeteleri).

Burada, Demirel ailesinden bazı kimselerin, siyasal nüfuz sayesinde, kanunsuz yolda çıkarlar sağladıkları temasını da işleyerek Demirel'in yıkılması işine hız verilmeğe başlanmıştır.

Nihayet Millet Meclisinde bütçenin tümü üzerindeki bir tartışmadan sonra, maddelere geçilmesi oylamasına sıra gelmiştir. ve bu oylamada, bütçe 214 oya karşı 224 oy ile reddedilmiştir. (11.2.1970). 10 Milletvekili oturumda bulunmamıştır. Ölüm dolayısıyla bir üyelik boştur. Meclis Başkanı da oy vermeme durumundadır.

Bu sonuca; aşırı muhafazacı-gelenekçi kanadı da içine alan; dosyalı muhalefet sloganı ile hareket eden; Millet Meclisindeki bir genel görüşme tartışmasında Milletvekillerinin konuşma süresini, Anayasa ve parti tüzüğüne rağmen, sırf politik nedenlerle kısıtlamaya karşı gelmekten başka biçimsel açıdan suçu gözükmeyen; ama bir parti içi birlik için Demirel'i uyarmak üzere ona muhtıra vermiş olanlardan kurulu bir A.P. kitlesinin, bütçeye red konusunda muhalefet partleri ile birleşmesiyle varılmıştır.

Fakat bu noktaya da, uzun bir tartışma sonucu varılmıştır. A.P. içi muhalefetin bir kanadı; önce bütçeye beyaz kabul oyu verilmesini; fakat hükûmetin daha sonra gensoru ile düşürülmesi tezini savunmuştur (Bilgehan, Mehmet Turgut) bunlar, hükûmet partisi üyelerinin kendi hükûmetlerinin bütçesine kırmızı oy vermelerinin, tüzüğe ve parlamento geleneklerine aykırı düşeceğine inanırlar. Öteki kanat ise şöyle düşünmüştür: Demirel Başbakan kaldıkça hiçbir şey değişmeyecektir; hatta, Demirel, muhalefet grubunun yavaş yavaş çözülmesini sağlayacak tedbirleri bulmağa olanaklı olacaktır. Onun için şimdiden kırmızı oyla düşmesine vesile verilerek, Demirel'siz alternatifler aranmalıdır.

Nihayet sonuç, türlü adlar altında anılan ve toplamları türlü sayılarla gösterilen muhalefet kanadından 41 kişinin, resmi muhalefet partilerine katılmasıyla alınmıştır. O sırada Millet Meclisin resmi kuruluş biçimi şöyle idi:

A.P.	:	254
C.H.P.	:	144
G.P.	:	14
B.P.	:	7
M.P.	:	6
Y.T.P.	:	6
M.N.P.	:	2
T.İ.P.	:	2
M.H.P.	:	1
Bağımsız	:	13
Boş	:	1

Bu suretle, parti içi bunalım, bir hükûmet bunalımı olma yolunu tutmuştur. Vakıa, ilk anda, hükûmet kendisini düşmüş saymamıştır. Ülkeyi alelacele ve sonu belli olmayan bir buhrana sürüklememek için, partili yetkili organlar, temastan sonra bir karar vereceğini söyleyerek görevine devam etmiştir. Fakat, bu inancında da ısrar edememiştir ve 14.2.1970 de hükûmet, düşmüş olduğu gerekçesiyle olmasa da istifa ederek hükûmet bunalımı da resmen doğmuştur. Parti içi bunalım ile hükûmet bunalımı bir arada yürümeğe başlamıştır.

Evet, hükûmet, kendisini, resmen düşmüş saymamıştır. Kubalı, Aldıkaçtı, Velidedeoğlu, Özçelik, Soysal, Kapani, Onat, Gürbüz gibi profesörler de, hükûmetin düşürülmüş olduğunu kabul etme-

mekle beraber, parlamenter rejimin gereği ile, siyasi basiret, ahlâkî tutum gibi nedenlerle hemen istifa etmesini ileri sürmüşlerdir. Giritli, Versan, Esen gibi profesörler ise, hükûmetin, düşünüş de sayılması gerektiğini telmih etmişlerdir.

Hükûmet de, demokrasi, parlamenter sistem gelenek ve kurralları ile duyulmakta olan siyasal ağırlığın etkisi altında kalarak istifa etmiştir. Fakat istifa kararının alındığı Genel İdare Kurulunda, aynı zamanda, A.P. ve Memirel dışında bir hükûmetin düşünülmesi de, yeni hükûmeti kurma yetkisini verecek olan Devlet Başkanına bir ihtar şeklinde bildirilmiştir.

A.P. Mekez yöneticileri aynı zamanda, kendisini bu duruma düşüren 41 ler üzerinde de hemen ceza müeyyidesine başvurmuştur : Millet Meclisi Yönetim Kurulu, 41 leri, tedbirli olarak —yani artık parti organlarına katılma hakları ellerinden alınmış olarak— kesin çıkarma dileği ile Birleşik Onur Kuruluna (Kesin ihraç talebi ile Birleşik Haysiyet Divanına) göndermiştir (13.2.1970) Gerekçe şudur : C.H.P. le temas kurmak; hükûmet programına uygun olarak hazırlanmış bulunan ve Senatodaki A.P. li Senatörlerce oybirliği ile kabul edilmiş olan bütçe kanunu tasarısına, topyekûn muhalefetle birleşerek kırmızı oy vermek; partinin meşrû platformları dışında toplantılar yapmak ve toplu kararlar almak; her gün basın yoluyla parti ve iktidarı aleyhinde yayınlara sebep olmak; ve bu suretle ihanet cephesi kurmak...

A.P. hükûmet grubu, gene aynı zamanda, hem seçimlere gitme yolunu da işrap etmiştir; hem de A.P. nin izni olmadan bir hükûmet kurulamayacağı tezini de ileri sürmüştür. 41 lere karşı da bir genel husumet olduğunu belirtmek için bizzat Birleşik Onur Kurulu Başkanının ağzı ile ,teşkilâtın, bunları öldürebileceğini söylemişlerdir. 41 ler de bir deklerasyonla, gene, aslında kişi diktasına partinin ikbal kapısı yapılmasına karşı davrandıklarını tekrarlayarak, Demirel'in A.P. li bile olmadığını, devletin idaresini yolsuzluklar iddiasına vesile vererek şaibeye düşürdüğünü; Demirel'in beğenmediği oyların sahiplerini toptan cezalandırdığını; parti içi tartışmalara tahammül edemediğini; parti içi demokratik düzeni işlemez hale getirdiğini belirtmişler ve A.P. yi iktidarda tutacak ciddi alternatif kabineyi, Süleyman Demirel'den başka birisinin kurması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bu kabine, kendileri dışında olacağı halde, güven oyu vereceklerini söylemişlerdir. Bizzat Bilgiç de, demokratik rejimi kurtarmak için, siyasal hayatlarını tehlikeye soktuklarını belirtmiştir (14.2.1970).

Bundan sonraki olaylar, şu yönlerde gelişmiştir :

a) Gene Demirel başkanlığında, gene yeminliler grubundan kurulacak olan yeni hükümete, göreve başlarken güven oyu sağlamak ve sonra da istikrarlı olarak sürüp gidebilmek için istikrarlı bir çoğunluk kurmak üzere; 41 leri parçalayıp mümkün olduğu kadar çok sayıda parti içi asileri uysal kılmağa uğraşmak; bunun için de 41 leri «ele başılar» ve «uyanlar» diye iki bölüme ayırıp, sadece ele başıları partiden kovmak, ötekileri hafif cezalarla tatmin edip, parti içinde tutmak;

b) Buna rağmen 41 lerden uğranılacak kaybı —hatta daha fazlasını— öteki küçük partilerden yapılacak parlamenter transferleri ile gidermek ve kurulması istenen çoğunluğu, mümkün olduğu kadar kabartmak;

c) Böyle bir çoğunluk kurma ihtimali azaldığı zaman, türlü kamplarda bulunup da, parlamentodaki yerinden emin olmayanları, hükümet etrafında birleşmeye zorlamak üzere seçim alternatifiinden söz açarak bu temayı işlemek; ve her halükârde seçime gidilecek ise, bunu 41 leri tasfiye aracı olarak kullanmak üzere, örgütte bir hava yaratmak...

Fakat 41 ler, birliklerini bozmıyacaklarını, aslında bütçeye değil, Demirel'e karşı verilmiş olan kırmızı oyları, gene vereceklerini söylemişlerdir.

Başka partilerden adam ayartmaya gelince : Bunu öteki muhalefet partileri hemen «A.P. nin, ön seçimlerde delege avına çıkması gibi, şimdide milletvekili avına çıkması» yolunda yorumlayıp böyle afişe etmiştir. Hatta burada da kalmamışlardır. Bunu, rejime ihanet bile saymışlardır. Bunu yapanların, memleketi de satabileceklerini söylemişlerdir. Para ile adam satın alarak kurulan bir iktidarın yaşayamayacağını ileri sürmüşlerdir.

Bu arada, kendilerini hem bilgiç'çi, hem de yeminli saymayan «mutedil» sayan bir grup, eski Bayındırlık Bakanlarından Orhan Alp'in önedrliğinde, duruma çare bulmak için girişime geçmiştir. Bunlar : Kırmızı oya karışıyız, 41 ler şimdi beyaz oy versinler; tüm ihraçlara karşıyız, Genel Merkez, şimdi daha mutedil hareket etsin» demek istemişlerdir.

Gene bu arada, Demirel'ciler, yeni hükümetin, kurulurken, tam üye sayısının salt çoğunluğuna sahip olması gerekmediği, ancak beyaz oy sayısının kırmızılardan fazla olmasının sağlanması gerektiği gerçeğini keşfettiler. Bunun için, manevralarını, hem 41

lerden, hem de çeşitli partilerden bazılarını, yeni hükümetin programına güven oyu oylamasına katılmamalarını sağlama yönünde yaptılar. Kurban Bayramı tatilini, sınırların yatışması ve bu manevraya yatkın hale gelmesi için kullandılar. Bunun için de, «sureti haktan» görünme politikasına önem verdiler: Kendileri için, iktidar, ikbal kapısı değildir. Mesele, parlamentonun kuruluş biçiminden gelmektedir. Bu kuruluşu içindeki parlamentoda maalesef A.P. ye bir alternatif yoktur. Onun için, gene A.P. üzerindeki bir formüle gitmek zoru vardır. Onun için 41 ler inatçılarından bazıları ile muhalefet partilerindeki inatçılardan bazıları, parlamentoya gelmezlerse, A.P. çoğunluğu kurabilir.

Böylece Kurban Bayramına girilmiştir. Bayramdan çıkılırken, A.P., muhalefetteki partilerden Y.T.P. den 1 transfer sağlamıştı. Bağımsızlardan bir kaç kişinin transferini yapabileceği anlaşılmıştı. Fakat, bu gibi transferlerin hele toplu olarak yapılmasının getireceği ahlaksal lekeden de ürkülmeğe başlanmıştı. Onun için, 41 lerden 15-20 kişinin parti içinde tutulmasının daha uygun olacağı sanılmağa başlandı. Bu maksatla eski D.P. Bakanlarından Sıtkı Yırcalı, arabuluculuk görevi aldı üzerine... Fakat sonuç alamadı.

Bu arada A.P. Merkez Temsilciler Meclisi de toplanmıştır (21.2.1970). Uzun tartışma ve araştırmalar yapılmıştır. Üç tema işlenmiştir: 41 lere hiçbir yolda taviz verilmemesi ve gerekirse seçimler yoluyla da onların temizlenmesi; 41 ler için bir genel af çıkarılması; G.P. ile koalisyonla gidilmesi... Sonunda karar şöyle belirmiştir: Demirel ve arkadaşlarına güven duyulmaktadır. Problem parti içi alternatiflerle çözümlenmelidir. Fakat hükümeti kurmak ve sürdürmek mümkün olamazsa, ve bu durum, ulusal çıkarlar ve parlamento itibarı bakımından zararlı bir mecraya yönelirse, yeniden vatandaşın hakemliğine —yani seçime— gidilmesi... (22.2.1970) Demirel, safları yeniden düzenleme kararından söz açtı. (23.2.1970) Bu yeniden düzenlemenin, transferlerin «şaibeli» —lekeli— sayılmağa başlamasına rağmen, yeni hükümetin güven oyu isteyeceği zamana kadar, transferler yoluyla durumu kurtarma anlamında olduğu anlaşılmıştır. Çünkü Y.T.P. ve M.N.P. den iki milletvekili daha A.P. ye gitmiştir. Diğer ikisinin de, aşağı yukarı tavına kavuştuğu anlaşılmıştır (25.2.1970). 4 1ler de Demirel dışında kurulacak bir A.P. hükümetinin, A.P. iktidarını en güçlü evresine geçmesini sağlayacağını açıklamışlardır (26.2.1970).

Bunalımın tam bu anında C.H.P. de, 41 lerin, Demirel'siz bir A.P. hükümeti tezine katılmıştır. Hatta İnönü'nün ağzı ile daha da ileri gitmiştir: İnönü, sanki 41 lerden birisiymiş gibi, «hükümet teş-

kili, itibar edilmesi mümkün olmayan usullerle uzatılmaktadır. Milletvekili ile yapılan hesaplar, açıklanan nüfuz suiistimalleri bahsinde kamu oyuna hiçbir saygı göstermeyen tutumlar, içinde bulunduğumuz siyasal bunalımdan çok daha ağır sonuçlar verecek iktisadi ve mali güçlükler, devletin idaresini çetin yollara yöneltmektedir» diyerek, Demirel ile Dışişler Bakanı Çağlayangil'in «iş başında devam etmeleri»nin, iç ve dış karanlık ihtimalleri çağıracağını işaret etmiştir. A.P. nin, bu iki siyaset adamının dışında hükümet kurabileceğini ekleyerek, ciddi nedenler ortaya çıkmadıkça, bu hükümeti düşürüp, memleketi idaresiz bırakmanın, kimsenin aklından geçmiyeceğini belirtmiştir. İç ve dış, siyasi ve ahlâkî, mali ve iktisadi tutumları apaçık belli olan insanlarda sun'î olarak ısrar edilmemesini istemiştir. Eğer seçime gidilirse, bu kadar anlaşılmaz bir ısrara düşmüş olanların elinde, seçimin de güvenden yoksun olacağını belirtmiş. Bunalımı aşarak vehamet yoluna gidildiği bu durumda, sağduyunun harekete geçmesini dilemiştir (27.2.1970 gazeteleri).

İnönü'nün de bu «şaibeli transfer» işini eleştirmesine rağmen, türlü partilerden, ya da, bağımsızlardan A.P. ye transferler sürmüştür (8 tane daha).

Demirel, İnönü'nün işe bu yolda karışmasını Anayasa dışı ve «şahsiyet yapmak» olarak nitelemiştir. Demirel'e göre İnönü, yedi seçim yapmış bir lider ruh haleti ile, aslında milletin bu kararlarını hedef almıştır. İnönü'nün, Başbakanın kim olmaması gerektiğini belirtmesi, Anayasamız önünde, yersiz bir fiildir. Hatta bir yetki gasbidir. Nüfuz suiistimalleri yoktur. Var diyenlere, isbat hakkı tanınmıştır. Kendi zamanlarında, böyle iddialara, böyle bir hak tanınmamıştı. A.P. iktidarı zamanında 5 siyasal nitelikte seçim yapılmıştır. Kimse adaletsizlikten yakınmamıştır. Zaten, seçimler, yargı organının genel yönetim ve denetimi altındadır. Binaenaleyh, seçim güvensizliğinden söz açmak, yargı organını zedeler (28.2.1970 gazeteleri).

Demirel'in bu ağır karşı koymasına da, C.H.P. Genel Sekreteri ve onun yardımcısı, aynı ağırlıkla karşı koymuşlardır. Genel Sekreter Ecevit, Demirel'in nüfuz suiistimalleri yok temasına karşı, «halkı yoksullaştırmak bahasına akan sömürü çeşmelerinden testilerini doldurmağa çalışanların başında Demirel ailesinin bazı üyeleri gelmektedir» diyerek Demirel'in, bu çeşmenin musluklarını kapayıp, halktan yana köklü tedbirler alamıyacağını belirtmiştir.

Genel Sekreter Yardımcısı Güneş de, Demirel'in, hükümet bunalımı çözücü bir girişime henüz girmemesini yermiştir. Çünkü, Demirel', henüz «müstafi Başbakan ve yeni hükümeti kurmakla görevli İsparta Milletvekili»nden başka bir şey olmadığı ve Meclis önünde siyasal sorumluluğu da bulunmadığı halde, kendisini, Başbakan ilân etmekle «yetki gasbı»ndan da ileri bir durum içinde girmiştir.

Turan Güneş ayrıca, parlamentoda çoğunluğu olmayan bir kişinin —çoğunluğu varmış gibi çünkü A.P. Merkez Yönetim Kurulu, A.P. li Demirel'siz bir hükümet olamayacağı ultimatomen vermişti— Başbakan tayin edilmesini de —Cumhurbaşkanına yönetmiş olarak— kınamıştır. Ve bilhassa böyle hukuksal olmayan bir yol ile yapılan ve sonra da itibar edilemeyecek yollarla çoğunluğu sağlamak için milletvekili avına çıkan bir kişinin tayininin, adeta, parlamenter ve çok partili demokratik rejim içinde bir hükümet darbesi olduğunu hissettirmek istemiştir (1.3.1970).

Gerçekten Demirel, hükümet kurmada hiç de acele eder gözükmemektedir. Aradaki bir haftalık bayram tatilini, takvimden çıkararak, hükümet bunalımı günlerini az gösterme gayreti göstermiştir. Basına, hep acele edilmemesini söylemiştir. Ayrıca kendisinin, Türkiyede «hükümet» olduğunu belirterek Turan Güneş'e cevap vermiştir. Kendisine göre, mevcut hükümet geçici hükümet değildir, yenisi kurulana kadar her türlü yetki ile mücehhez bir hükümettir. Devletin işlerinin durmaması için, azami itina sarfedilmektedir. Dikkatsizlik ve itinasızlık neticesi meydana gelecek tesirlerin, buhranları devamlı hale getirme zararı» doğabilir demiştir. Partiye transfer olanların, eskiden de A.P. felsefesi içinde olduklarını; şimdi A.P. çatısı altında bulunmanın memleket menfaatine olduğuna inandıklarını; şartlar değişik olduğu için, vaktiyle bunlardan geri alınmamak kaydıyla kovulmuş olanlarının yeniden alınmalarının mümkün olduğunu belirtmiştir; toplamlarının da 261 i bulduğunu ilân etmiştir.

Demirel'in bilerek uzattığı bu zaman, kendi yararına çalışmamış da denemez. Nitekim 41 lerin cerbezeliilerinden bazıları (A. Ş. Laç) «şimdi ikinci bir durum meydana gelmiştir. Durum, parti içi demokratik kontrol yaratma evresi olmaktan çıkmıştır. Demirel'e karşı olmaktan çıkmıştır. Bir kabine, bir devlet meselesi olmuştur. Yeni kurulacak kabineye de oy verilmezse bunalım uzar, bu durum, içte, dışta tehlikeler yaratabilir. Binaenaleyh memleketin menfaat ve şartları gerekiyorsa, yeni hükümete beyaz oy verilebileceğini» belirtmişlerdir (2.3.1970).

Demirel, 14 Şubat'taki istifasından sonra aynı gün aldığı yeni hükümeti kurma görevinin resmi danışmalarına başlamıştır. 2 Mattan itibaren parti kurullarıyla, bilhassa Genel İdare Kurulu ile... Ayrıca ortaya yeni bir tez de atmıştır: Partiden çıkarılma isteği ile Onur Kuruluna verilmelerine rağmen 41 lerin, partili olma yükümlülükleri sürmektedir (yani, yeni hükümete beyaz oy vermeleri gerekir. O zamana kadar haklarındaki işlem tamamlanmaz. Beyaz oy verenler affedilir, vermeyenler kovulur, demek istemektedir).

41 ler, böyle bir tezi gülünç bulmuşlardır, hakkın olmadığı yerde sorumluluğun da olamayacağını söylemişlerdir (4.3.1970).

Demirel'de, Genel İdare Kurulunda yeni bir durum tahlili yaparken 41 leri tekrar itham etmekten kaçınmış, fakat yürüyen A.P. arabasının tekerleklerine taş konduğunu söylemiştir, bir çıkış yolu bulmak için «sıkılmış bir yumruk gibi durunuz, bana inanınız, şu geçidi geçelim» demiştir (4.3.1970 gazeteleri).

Görülüyor ki Demirel, gittikçe kendisini daha kuvvetli duymağa başlamıştır. Nitekim, 72 lerin, 41 lerden ayrılıp içerde kalan 26 larının konuşma dileklerine cevap bile vermemiş, onları akşamdan sabahın 3 lerine kadar bekletmiştir. Fakat 72 lerle yeminliler arasındaki anlaşmazlığı çözmek için girişime giren 7 Senatörden kurulu Komite ile iki kez görüşmüştür. Fakat hem bu konuşmalar da, hem de, sonradan 26 larla yaptığı konuşmada, tavize yanaşmamıştır. Kendini kuvvetli hissettikçe, tezlerini de geliştirmiştir. Şimdi de, 41 lerden «kabineden önce beyaz oy» istemiştir (6.3.1970 gazeteleri). Ve nihayet 20 gün çalışmadan sonra kurduğu kabinesini açıklamıştır (6.3.1970).

Şaşkınlık içinde görülmüştürki, bu, tamamiyle eski kabinenin tıpkısıdır. 41 ler, Demirel'in, hatayı tekrarladığını, grubunu gene zorladığını, bu kabine ile gene güven oyu alamayacağını söylemişlerdir. C.H.P. de, bunu kuvvetli bir başlangıç olarak görmemiştir. Değişiklik yapmayı göze alamamak olarak yorumlamıştır. T.İ.P., bunu, Demirel'in, ya kendisine güvenip, taviz vermeğe yanaşmadığı; ya da, güven oyu alamayacağını bildiği için yeni seçimlere gitme yolunu açma anlamı taşıdığını ileri sürmüştür. Fakat güven oyu aldığı zaman da, bu, aynı hükümet kadrosunun, geçirilen buhrandan sonra çok daha zayıflamış olarak iş başına gelmesi demek olacaktır (7.3.1970 gazeteleri).

Bundan sonra siyaset platformunu, hükümet programı, güven oyu olup alınamayacağı konuları doldurmuştur. Fakat hükümet

programı, birincinin bir özetinden ibaret kalmıştır. 41 ler, verecekleri oy'un niteliğini saptamada zorluklara uğramışlardır. Fakat Demirel'i düşürmek isteginde birleşik kalmışlardır. Bu hususta da türlü taktikleri tartışmışlardır. Bunlardan Mehmet Turgut plânı denen bir plân da ileri sürülmüştür : Güven oyu vererek hükümeti teşkile yardım. Fakat C.H.P. nin açtığı Demirel hakkındaki Meclis araştırması dileğini benimseyerek, Demirel'in Yüce Divana gönderilmesini sağlamak... Bir de, Celâl Bayar'ın başkanlığında bir yeni parti kurma fikri ileri sürülmüştür. Fakat Bayar'ın yakınları, bu haberi teyit etmemişlerdir.

Bu arada İnönü de bir durum muhakemesi yapmıştır. Ona göre, seçimlerden sonra, önceki mücadele unsurlarını tekrar ortaya getirmenin yararsızlığı dolayısıyla bir sükûn evresi açmak istediğini; fakat A.P. içinde yeni arızalar çıktığını; bunlara da karışmak istemediğini; fakat susuşunun hükümeti tuttuğu yorumunu doğurduğunu; onun için vaziyet aldığını söylemiştir. 41 ler gibi aşırı muhafazacıları özel bir surette tuttuğu izlenimi vermediğini; ama, aşırı sağ uçların en mahir temsilcisinin, bizzat Demirel olduğunu, ondan ayrılanlar olmadığını; geçmiş olayların esas sorumlusunun ve yürütücüsünün Demirel olduğunu da belirtmiştir. (8.3.1970). Ecevit de, aynı kabineyi kurmanın, Meclis ile inatlaşmak olduğunu söylemiş ve oysaki, meclisin zaten Bakanları değil, doğrudan doğruya kendisinin Başbakanlığını reddetmişti. Şimdi, bakanların değişip değişmemesi, bir şey farketmez (9.3.1970).

Demirel de, eskisinin tıpkısı olarak kurduğu yeni kabinesinin neden böyle kurulduğunu açıklamıştır : Eski kabine arkadaşları, parti içi muhalefetin bir hedefi değildirler. 3 aylık evrelerinde de hükümetin şu ya da bu icraatından dolayı eleştirilmiş değildirlere. Kabinede ufak çapta bile olsa bir değişiklik yapılırsa idi, bu, kabahati, kabine dışı kalanlara yüklemek olurdu (8.3.1970).

Demirel, yeni hükümetin özet programını, kendisini ayakta tutacak bir çoğunluk elde ederek ondan geçirmek üzere, 41 leri bölme politikasına hız vermiştir. Önce bu özet programın da seçim beyannamesine, parti programına uygunluğunu belirtmiştir. Eski programı da muteber saymıştır. Şöyle diyerek : Genel seçimlerden sonra kurulan hükümetin, A.P. seçim beyannamesine uygun programında ifade edilen hususlar, seçimlerle tecelli eden millet iradesinin izharında ve yüksek meclisini tasvibinde mündemiç teklifleri aksettirmesi itibarıyla, bu gün de değerini muhafaza etmekte ve hükümetimiz —şimdiki ikinci hükümet— bu programın tü-

mü ile gerçekleştirilmesi hususunda kendini görevli saymaktadır. Bu itibarla, iki program, beraber mütalâa edilmelidir.

Bu arada, Demirel, Meclisler ortak grubunda, kendisine, kardeşlerinin konu olduğu mali durumdan ve muhalefetin kendisini bu konuda Yüce Divana gönderme söylentilerinden söz açılınca da, şu karşılığı vermiştir : «Ben Yüce Divandan da, daha ötesinden de korkmam... Kardeşlerimin ne yaptığını bilmem ve kendilerine de sormam. İnsanlar, doğum tarihlerini, doğum yerlerini ve kardeşlerinin kim olacağını kendi iradeleri ile tesbit edemezler. 1967 ve 1969 yıllarında yaptığım tamimlerle, intisap iddiaları ile karşınıza gelenleri, haklı da olsalar kovalayınız,, dedim. İktidarımız zamanında, kardeşlerim de dahil, bir tek kimseye farklı muamele yapın, kredi verin demedim, dedirtmedim.»

Bu, nüfuz suiistimali olayını reddeden çok, kendisinin, bunun suçlusu olamayacağı yolunda bir sav oluyordu.

Eskisinin tıpkısı olan yeni hükümet, muhalefeti, türlü yönlerden meşgul etmiştir : C.H.P., «Devlet Başkanının, Meclisin kabul etmediği bir hükümeti tekrar mecliste kabul ettirme durumuna girmiş olması olagan değildir. Eğer bu hükümet güven oyu alamazsa, bu güvensizliğin Cumhurbaşkanıya sıçraması tehlikesi vardır» demiştir. (Turan Güneş 9.3.1970). M.P. de hem programı hem kuruluş biçimi aynı olan bu yeni hükümete güven oyu verilmesi çelişki olur demiştir (Genel Başkan yardımcısı Binicioğlu 9.3.1970).

Nihayet, 12 Martta hükümet programı Millet Meclisinde tartışmaya konmuştur.

G.P.; olup bitenleri gören her yurtseveri üzen bu gidişe bir «dur» deme gereğini; bunu da bu hükümetin yapamayacağını belirtmiştir. Güven oyununun hükümet bunalımını çözebileceğini, ama, mevcut çetin meselelerin çözülmemiş kalacağını deyimlemiştir. Yolsuzluklarla savaş işini de çözemeyecek olan bu hükümetin Türk milletine güven vermiyeceğini işaret etmiştir (Feyzioğlu).

C.H.P. : Gene Demirel'i hedef alarak, gene onu yıpratmağa uğraşmıştır. Düşürülmüş bir başbakanda ısrar edilmesinin zorlukları arttırdığını belirtmiştir. Bir Demirel portresi çizmiştir : Açık yerlerde «korkmadan müslanım diyebilelim» diyen; bu suretle, kendisinden önce, halkın müslümanım diyebilmekten korktuğunu yaparak, dini siyasete karıştıran ve dini istismara açan; kapalı yerlerde ise «aşırı sağcılar tasfiye için uğraşıyorum» diyen (ve bu su-

retle parti içindeki aydınları kandıran) bir karakterdir bu portre...

Demirel, irtica devrini başlatandır. Yargıtay Başkanının cenaze töreninde, bu irtica patlamıştır. Kanlı Pazar, Kayseri, Konya olayları gibi irtica hareketlerinde polis ve jandarmanın kullanılışı saldıranları koruyucu gibidir. Bu olaylara kuvvet veren, o zamanki bakandan çok (3/4 oranında) Başbakandır.

Demirel, vicdan hürriyeti davası güder gibidir. Maksadı ise, onu tahriptir: Çünkü hakkında A.P. oyları ile soruşturma açılan bir Diyanet İşleri yüksek memuru, halâ yerindedir. Camilerde, bu memurun tanzim ettiği düzen içinde vatandaşların yarısı kâfir ilân edilir. Bu hava, vicdan hürriyetinin düşmanıdır. Bunun da başlıca amili Başbakandır. Kendi partisinde bile kendisinden fazla irticacı temsil eden ve koruyan, kendisinden daha ileri bir din istismarcısı yoktur. Sivri uçlar Başbakanın yanındadır. Kendi iradesini uygulamaya alışmış bir kimsedir (İnönü).

Demirel, bunlara karşılık vermiştir: Aslında, dört yıllık icraat tenkit edilmiştir. Bunun hesabı millet hakemliği ile verilmiştir. Şikâyet edilen hususlar bugünün dertleri değildir, asırların dertleridir. Bunlara, kaynaklar yetmemektedir. A.P. hükümetinin kimin hükümeti olacağını A.P. grubu belirler. Din ve vicdan hürriyeti, vaktiyle irtica ile karıştırılıp baskı altında tutuluyordu.

Demirel, ayrıca hükümet programının Senatoda okunması vesilesiyle konuşmuştur. Yakınları için menfaat sağlamak üzere hiçbir şey yapmadığını söylemiştir. Tabii Senatör Ahmet Yıldız'ın Adnan Menderes'i ithamından yararlanarak cevap verirken, tarihin, Menderes'i, Türk milletine büyük hizmetler etmiş bir vatansever olarak kaydedeceğini söylemiştir (14.3.1970 gazeteleri).

Bu arada, güven oyu gününe kadar 41 leri bölme işi hızlandırılmıştır. Bu arada tutulan yol, 41 lerin aynı olması gerekirse suçlarına, ayrı gruplara ayrı derecelerde ceza vermek suretiyle, bir aylık ceza alanların cezalarını bitirerek oy günü beyaz oy vermek üzere yuvaya dönüşlerini sağlamaktır. Nitekim, 41 lerin öncüleri olan 16 kişiye bir yıl çıkarma kararı verilerek, geri kalanları bir aya bağlamışlardır (14 ve 15.3.1970).

Böyle bir taktik, yapılan transferlerin, alınan sözlerin, hükümetin durumunu kuvvetlendirdiği izlenimi de vermesiyle birleşince 41 leri bölmüştür. Oylamada nasıl bir davranış göstereceklerini belirleme işini, büsbütün çözemez duruma girmişlerdir. Su üç yoldan birisini seçmede zorluklara uğramışlardır:

- a) Oylamaya katılmamak suretiyle, hükümetin güven oyu almasını sağlamak;
- b) Oylamaya katılıp beyaz oy vererek, hükümete güven çizgisi üzerine gelindiğini isbatlamak;
- c) Oylamaya katılıp gene kırmızı oy vererek, parti içi muhalefette, bu evrede de direnildiğini isbatlamak...

Gerçekten 41 ler, bir birleşik hareket çizgisi bulamamışlardır. Oylama gününden önce, oylama günü sabahına kadar süren bir uzun toplantı sonunda 43 imza ile bir deklerasyon yayınlamışlardır: «... Bizim irademizin fazilet ve telâkkisi dışında meydana getirilmiş olan siyasî hadiseler, bugün için, bizim oylarımızın müesseyetini temin ettiremeyeceği chetle, güven oylamasına katılmama» kararı almışlardır (15.3.1970) sabahı).

Fakat, bu karara rağmen dört milletvekili, oylamaya hem katılmış, hem de beyaz oy vermiştir. Bunlara, 3 bağımsız da katılmıştır. B.P. nin 7 üyesinden 5 i de beyaz oy vermişlerdir.

Böylece, hükümet 172 kırmızı oya karşı 232 beyaz oyla güven oyu almıştır. Bu suretle, bir parti içi bunalımdan doğan bir hükümet bunalımı, —bu kez, yetkili organı kırmızı oy kararı almasına rağmen 7 üyesinden 5 i beyaz oy veren B.P. içinde bir parti bunalımına yerini bırakarak— 32 gün sonra sona ermiştir (15.3.1970).

Fakat yankıların ardı da alınmış değildir. Demirel, bu bunalımı, tecrübe kazanma olarak değerlendirmiştir. Bunalımın da dimdik durma ile ve Cenabı Allahın yardımı ile çözüldüğünü söylemiştir. Bilgiç, hükümetin bu zaferinin, İstanbul tüccarlarının Ankara'ya yığılması ve teşkilâtın da Ankara otellerinde karargâh kurmasıyla sağlandığını ileri sürerek, durumu beğenmeyenlerin halâ 50 veya 60 ın üzerinde olduğunu; verilecek gensoru önermeleri ve Meclis soruşturmalarının, Demirel aleyhinde olanları birleştirebileceğini tahmin ettiğini söylemiştir (17.3.1970). Fakat A.P., asıl, 41 lerin Demirel ve kardeşlerinin mali durumları hakkındaki söylentilerin peşini bırakmamaları ihtimalinden rahatsız olmağa başlamıştır. Bu endişe Genel İdare Kurulunda dile getirilmiş (19.3.1970 ve 20.3.1970) Demirel, kendi durumunu Soruşturma Hazırlık Komisyonuna bildireceğini, kardeşlerinin durumunu ve kredi alıp almadıklarını bilmediğini söylemiştir. Sosyal Demokrasi Derneklerinin düzenlediği bir miting dolayısıyla toplanan öğrenciler, Demirel'in kardeşinin özel yüksek okulu önünde gösteri yapmışlardır (21.3.1970). Parlamentoda mebus alım satımı işleri, gene söz konusu edilmiştir.

41 lerden bazıları, artık, «Hür Demokrat» adı altında bir parti kurma zamanının geldiğini ileri sürmüşlerdir (Asal ve bazı arkadaşları : 26.3.1970). Asal ve Önder'in eski demokratlarla temas kurmak üzere İstanbul'a gittikleri ileri sürülmüştür. Fakat, Bayar'ın, daha bazı aşılması gereken merhaleler bulunduğu düşüncesiyle, bu meselenin ortaya atılmaması gerektiğini düşündüğü de ileri sürülmüştür. Bu sebeple, Bilgiç de, söylenti reddetmiştir. (27.3.1970)

Fiziki süresi 32 gün tutan bunalımın analizine ve değerlendirilmesine gelince : Bu olay, hem Anayasa Hukuku açısından, hem siyasal ilişkiler bakımından, hem de değerler bakımından incelenmesi gereken karmaşık bir olay ortaya çıkmıştır.

1 — GENEL SAVLAR (İDDİALAR) NE İDİ, GERÇEK NEREDİR?

Önce, olaya dayanak olan savları incelemek ve bunların gerçeğe ilişkilerini saptamak ile işe başlamak gerekir.

A) *Demirel'ci açıdan ileri sürülen savı* şöyle özetleyerek belirlemek mümkündür : Bu, kabineye girememe hasedi ile hareket eden bir grubun, parti dayanışmasını bozmaları olayından ibarettir. A.P. içinde, ötedenberi, başkanlık üst liderlikler makamlarını ele geçirmek isteyen bir azınlık vardır. Bunların bir bölümü ile koalisyonlardan sonraki birinci Demirel Hükümetinde bir iç koalisyona varılmıştı. Bu koalisyonu, şimdi de sürdürmek gereği kalkmıştır ve bunlar kabineye alınmamıştır.

İşte bu grup, hükümete girememe ve hükümeti birinci gruba tüm bırakma hasedi ile iki seçimdir partiyi zafere götüren birinci ekibi tasfiyeye yol açmak üzere, bir yıpratma hareketine girmiştir. Sözde, parti içi meseleler eleştirisi yaparmış gibi gözükmedirler. Fakat aslında, partide ve tüm ülkede bir istikrarsızlığın bulunduğu, kendilerinin sahneden çekilmeleri ile yolsuzluklara elverişli bir ortam yaratıldığı kanısını yaratarak, yeni kabineyi çirkin göstermek; bu suretle gittikçe zayıflayacağını umdukları bu hükümeti, kongrede tasfiye etmek isterler. Bu maksada, yavaş yavaş varmak üzere, bu grup parti dayanışmasını bozarak ama, bunun sorumluluğunu ve nedenini de Demirel'in politikasına yükleyerek bir kargaşalık ortamı yaratmağa kalkmıştır. Daha şimdiden parti içinde bir başka parti ve iki genel başkanlık kurulmuş gibi ayrılıklar yaratmışlardır. Resmi olmayan organlar ağzı ile, ve parti platformu dışında, partiyi temsil edermiş gibi davranışlara kalk-

mışlardır. Bu bir fikir savaşı değildir. Çünkü ortada bir fikir anlaşmazlığı yoktur. Çünkü, şimdiye kadar fikir anlaşmazlığının belireceği yerlerde (parti programında, seçim beyannamesinde, hükümet programında) böyle bir anlaşmazlığın izleri belirmemiştir. Anlaşmazlık hükümete girememedir. Bunu da affedemiyorlar. Bu haset ile, hükümetçi grubu tasfiye ederek, kendi liderliklerini zorluyorlar. Ama, yaptıkları bu iş, «tüzükleri ihlâl ederek parti dayanışmasını bozma» ağır suçunu teşkil eder.

B) *Bilgiç'çi açıdan ileri sürülen sav ise şudur*: Parti içinde, Demirel etrafında bir zümre mutlak egemenliği kurulmuştur, kurulmaktadır. Bu mutlakiyet, parti içinde bir demokratik kontrol fikrinin gelişmesini ve gerçekleşmesini istemez. Zümrenin mutlak egemenliğini sürdürmek ister. Ama, bunu da, pek basiretsiz bir politika ile izler. Demirel'in bu basiretsiz politikası; tüm Anayasal kurumları, A.P. nin karşısına dikmiştir. Parti, Demirelden ve onun kardeşlerinden başlayan çıkar gruplarının çıkarlarını koruyan zümre egemenliğinden kurtulursa, yeniden kitlelerin sevgilisi yerini kazanır. Çünkü, A.P. nin, bu zümreden kurtularak kişi egemenliğini değil, Anayasa ve hukuk egemenliği yolunu izlemesi, kendisinin daha yararlıdır. Lakin, şimdiki zümre egemenliği mutlakiyeti, A.P. ye, bu yolu izleme olanağını vermemektedir. Parti içinde demokratik kontrol fikrini ileri sürenleri iyi karşılamamaktadır. Zümre mutlak egemenliği fikrine karşı çıkanların, son seçimlerde, İstanbul ve bazı taşra örgütlerinde kuvvetli olduğunu görünce, onları, taşraları ile birlikte tasfiyeye kalkmışlardır. Olay; zümre egemenliği ve zümre çıkarları mutlakiyeti karşısına çıkan «parti için demokratik kontrol fikri»nin, parti hukuku ve Anayasaca terviç edilemeyecek kanunsuz yollarla sindirilmesi ve tasfiyesi olayıdır.

C) *«Gerçek»in nerede olduğuna gelince*: Bunu saptayabilmek için A.P. nin anatomisine ve olayların gelişmesi ile takınılmak zorunda kalınan iki suratlı davranışa bakmak gerekir.

A.P. aslında, sağ-tutucu bir siyasal yığındır. Türkiyenin çağdaşlaşma ve uygarlaşma sürecinin zorunlu olarak getirdiği lâikliğe ve sosyalleşmeye tam kökünde karşıdır. Bu, değişme sürecine tüm karşı olma anlamına gelmez. Bir din devleti kurma anlamına da gelmez. A.P., gelişmenin bir sosyal süreç, hem de zorunlu bir süreç olduğunu görmüştür. Ama, değişmenin, kendi istediği kontrol alanı içinde kalmasını ister: Geleneksel sosyal kuvvet merkezlerinin sürüp gitmesini tehlikeye sokmayan; eğer muhakkak zorunlu ise, bu geleneksel kuvvet merkezlerini koşullara göre geliş-

tirerek, aslında onları, yeni koşulların getirdiği yeni biçimler içinde gene sürdürecektir bir değişme ister. Onun için biçimsel bir devlet lâikliği örtüsü altında, bir din toplumunu idame eder. Bu din toplumuna da, batının liberal ekonomisinin özel girişimciliğini, ekonomik ve sosyal doktrin olarak uygular. Bir sözcük ile özetlemek gerekirse, A.P., geleneksel değerlere ve kurumlara sadakat çizgisi içinde gelenekçi-tutucu-dinci bir surat ile; toplumda ister istemez doğan sosyal dinamizmin Türkiyeye, geleneksel sosyal kurumların yeni koşullara uydurarak gene de sürdürmenin yolu olan bir liberallik surati altında gözüken bir sağ-tutucu yığınını siyasal kadrosudur. Öyle ki, böyle bir tutuma uyması zor olan bir devrimci kadrodan gelen ilk genel başkanını da, bu çizgi içine çekip almıştır. Demirel ise, böyle bir tutumun pek başarılı bir siyasal kadro liderliğini yapmıştır. yapmaktadır.

Fakat Demirel, bunu, sağ tutuculuğu, yalnız ekonomik alanda değil, düşünce ve zihniyet alanında da uygulanmış gösterdiği bir «liberallik» örtüsü altında uygulamaktadır.

Bu yüzden de, iki rakip ile savaşmak zorundadır: Bunlardan birisi, yeni kurulan «Milli Nizam Partisi»nin Osmanlı Sultanlarının dinsel toplum ve siyasa anlayışına kadar dayanan sağ felsefesi önünde, kitleler nezdindeki itibarını korumak için, onun lideri Erbakan'dır. Ötekisi de, partinin kuruluşundan beri kitleleri, Atatürk ve 27 Mayıs lâik radikalizmlerine karşı örgütlemeye ün yapmış Bilgiç'tir. Demirel, bu iki rakibinin de elinden kurtulmak zorundadır. Onun için, ikisinin de ellerinden silâhlarını almak zorundadır. Her ikisini birden vurmanın yolu, part içinde Bilgiç'i etkisiz kılmada toplanır. Çünkü, Erbakan'ın aşırı muhafazacılığının mesafe kazanması halinde, partinin tabanı, A.P. nin Erbakan ile rekabeti için, gözlerini Demirel'den ayırıp, Bilgiç'e döndürebilir. Onun için, ilk iş onu etkisiz kılmak gerekir. Bu yapılırsa, Erbakan muhafazacılığının A.P. içindeki potansiyel izleyiciliği kalmaz ve gerekirse, sağ muhafazacılığa kendisi daha da fazla yanaşarak, Erbakan ile de rekabet eder. Bu arada, şimdiye kadar yaptığı üzere «liberal zihniyet» teması ile aydınları da elde tutmağa devam eder.

Böylece durum şundan ibaret olmuş oluyor: Demirel, ilk iş olarak temelde sağcı-tutucu bir yığın olan A.P. de, A.P. nin Erbakan amili ile rekabet aracı olarak görmesi muhtemel olan Bilgiç'i gölgeye alması gerekmiştir.

Buna bir başka açıdan da zorunluk duyulmuştur. Bilindiği üzere, gerek parti içinde, gerek parti dışında, biçimsel bir soyut

demokrasicilik akımı ve gücü vardır. Bunlar, hem Erbakan'ın, hem de Bilgiç'in uslûbu altında, sağcı-tutuculuğun, Mustafa Kemal Atatürk modernleşme çizgisini büsbütün silecek bir nitelik kazanmasından ürkerler. Ayrıca, parti dışında bir demokrasi devrimcisi kanat, hatta bir de radikal devrimci kanat vardır. Bunlar Birinci Demirel Hükümeti içinde aslında Sükan-Demirel kombinezonu halinde yapılmış bulunan, ama, parti içindeki aşırı sağ kanadın politikası olarak gözüken bir «sağı-gericiliği örgütleyerek, radikal akımlara saldırtmak politikası»nı çok eleştirmişlerdir. Bu eleştiriler, aydınlar, öncü ve zinde kuvvetleri, A.P. ye büsbütün hasım haline getirmiş ve hatta artık A.P. ye dur deyici bir hareketlenmeyi teşvik eder eda göstermeye başlamıştır. İşte Demirel, bunların da baskısı altındadır. Daha doğrusu, bunların yarattığı bu «dur» demeye yönelmiş edanın baskısı altındadır. Şimdi, sağ-gericiliği Bilgiç'çi zihniyetin üzerine yıkarak ve onu da gölgeye alarak, bu biçimsel demokrasici-demokrasi devrimcisi-radikal devrimci güçlerin baskısını hafifletmek mümkündür.

İşte bu olay; parti içinde daha aşırı bir sağ-tutucu tutum göstererek kendisini tasfiye etmesi ihtimali olan potansiyel gücü şimdiden kontrol altına alıp etkisiz kılmak maksadı ile, birinci hükümeti zamanında Sükan'la ittifakı sonucu gösterdiği gericiliği örgütlemenin günahını da kendi üzerinden atarak biçimsel soyut demokrasicilerden —demokrasi devrimcilerinden— radikal devrimcilerden gelecek baskıyı bertaraf etme maksadının birleşmesi ile, Demirel'in yapma zorunda olduğu bir etkisiz kılma sindirmesi olarak başlamıştır.

Fakat sindirmenin sınırları, zorunlu olarak tasfiyeye doğru kaymıştır. Lâkin bu kez de, ayakta durma zorluğu ortaya çıkmıştır. O zaman, günün günlük iktidarını korumak içgüdüsünün üstün gelişi ile, hareket, duraklama, tasfiyeden vazgeçme tutarsızlığına da düşmüştür. İşte gerçek bundan ibarettir.

2 — HÜKÜMET DÜŞMÜŞ İDİ, OYSAKİ YERİNDE KALDI :

Bu da bir Anayasal vehameti teşkil eder.

Hükümet 1970 bütçesinin tümünün reddedilmesini, hükümet hakkında, hukuksal anlamda bir «güvensizlik» saymamış ve yerinde kalmıştır. Fakat, bazı karmaşıklıklara yol açmamak için de, kısa bir süre sonra, Genel İdare Kuruluna danışarak, kendiliğinden istifa etmiştir.

Fakat, bütçenin reddinin, hükümetin «düşmüşlüğü»nü yada «istifa zorrunu»nu doğurup doğurmadığı da, hukukçular arasında tartışma konusu olmuştur.

Başbakan ve hukukçuların çoğu, «bütçeye verilen red oyunun, hukuksal anlamda bir «hükümete güvensizlik oyu» teşkil etmiyeceği noktasında birleşmişlerdir. Prof. Kubalı : Hukuksal açıdan hükümete güvensizliğin, Anayasa mad. 104 e göre ve 89 da gösterilen durumlar içinde verilebileceğini belirtmiştir. Prof. Aldıkaçtı da : Hükümetin düşürülmesi koşullarının, ancak 89 ve 104 üncü maddelerde gösterildiğini, Anayasamızın, Meclisin, hükümeti sık sık düşürmesini önlemek için ancak bu iki yolu öngördüğünü; bu durumlar dışında Meclisin hükümeti düşürmesinin mümkün olmayacağını; bu yüzden, Anayasaca, hükümetin çekilmiş sayılmasının gerekmiyeceğini söylemiştir.

Prof. Velidedeoğlu : Anayasa gereğince hükümetin otomatik olarak düşmesinin gerekmediğini belirtmiştir.

Prof. Soysal : Hükümetin çekilmesi için Anayasal bir zorunluk olmadığını ve hükümet başlangıçta «bu konuyu güven oyu meselesi yapacağım» dese idi, şimdi düşmüş olacağını belirterek, zaten oylamanın, bütçenin tümü üzerinden fasıllara geçilmesinin kabul edilmemesini belirttiğini; bunun da bütçenin reddi anlamında değil, bazı aksaklıklar bulunduğunu deyimlediğini söylemiştir.

Doç. Gürbüz : Hükümetin açık bir güvensizlik oyu meydana getirilmek suretiyle düşürülmesini, ancak üç durum içinde görmüştür : Anayasa mad. 103 e göre Bakanlar Kurulu ise başlarken; 104 e göre Bakanlar Kurulunun göreve devam ettiği, görev sırasında; 89 a göre de bir gensoru sırasında, daha doğrusu sonunda hükümetin veya parlamenterlerin girişimi veya istemesi ile bir güvensizlik oyu verilmesi... İşte hükümetin düşürülmesi ancak bu üç halde mümkündür. Bütçenin reddinin de bir güvensizlik oyu sayılması, bunlar arasında değildir.

Prof. Kapani de, Bütçenin reddi anlamındaki böyle bir oylamada, hükümetin otomatik olarak düştüğünün söylenemeyeceğini belirtmiştir. Böyle bir durumda, hükümetin hukuken gene var olduğunu deyimlemiştir.

Prof. Unat : Bütçe oylamasının, şekli bir güven oylaması olmadığını belirtmiştir.

Fakat hukukçulardan bir başka bölümü, -ki azınlıktadırlar- «bütçenin reddinin», «hükümetin düşürülmüş olduğu»nu, «hükü-

meti düşürdüğü»nü söylemekten kaçınmamışlardır. Bunlar, «hükümetin düşmüş olduğu»nu, Anayasanın metni ile değil, parlamenter kurallarla kanıtlamışlardır. Şöyle ki :

Prof. Giritli : Hükümetin düşmüş olduğu olayını saptamak için yalnızca Anayasadaki 104 üncü 89 uncu maddeler gibi maddelere bakmamak gerektiğini, başka hususlara da, yani parlamenter teammüllere de bakmak gerektiğini ileri sürmüştür : Parlamenter rejimlerde ise, bütçenin reddi konusunda tartışmasız kabul edilen tek görüş : Bu reddin, «parlamentonun hükümete güvensizlik oyu verdiği» yolundadır. Bütçe müzakereleri de, genel olarak, hükümet programı müzakeresidir. Program müzakeresi sonucunda ise güven oyu söz konusu olur. Bütçe teklifi, gereken çoğunluğu sağlamazsa, ve böylece reddedilmiş olursa, bu, program oyudur. Bütçe alelade bir kanun değildir. Maddi bünyesi itibariyle de o, bir tasavvurlar mecmuasıdır. Bir Anayasa Mahkemesi kararı da bunu teyit eder. Bu yüzden, bütçenin reddi hükümet tasavvurları olan bir programın reddi gibi güvensizlik niteliğindedir. Bu yüzden, artık, Demiral hükümeti düşmüştür. Bundan dolayı da, vahim komplikasyonları önlemek için, hükümet, vakit kaybetmeden istifasını şeklen de vermelidir. Burada hükümet istifa etmeye mecburdur. Ama, vermemiştir. Bu durumda, Cumhurbaşkanı'nın yeni hükümetin teşkili için birini, hükümet kurmaya memur etmesi gerekir.

Prof. Esen : Hükümeti düşmüş saymıştır. Hükümeti, parlamenter sistem gereği düşmüş görmüştür. Çünkü, Anayasada üzerinde hüküm olmayan konularda, batı demokrasisi uygulamalarına bakmak gerekir ki, bu uygulama da, bu gibi durumlarda, hükümetin düşmüşlüğüne gösterici niteliktedir.

Bunlardan başka, Prof. Özçelik ile Prof. Versan, bütçenin reddinin dolaylı bir güvensizlik ve ademi tasvip anlamı taşıdığını ileri sürerek, «hukuksal bir düşmüşlük» değilse de, normal olarak ve doğal bir sonuç olarak «çekilmiş olmak»lık mütalâasına varmışlardır. Bunlardan : Prof. Özçelik'e göre : Çoğunluk oyu ile bütçenin reddi bir çeşit «güvensizlik»in var olduğunu; normal yolun, Başbakanın çekilmesi olduğunu; ama Cumhurbaşkanı'nın, gene de kendisini yeniden tayin edebileceğini ileri sürmüştür.

Prof. Versan ise : Bütçe tasarısının, hükümetin bir yıllık her türlü icraatının bir planı ve programı demek olduğunu; bu plân ve programın, Yasama organınca «tasvip görmeyişi»nin, hükümetin politikasının ve icraatının tasvip görmediği anlamını taşıdığını; bunun da doğal sonucunun «hükümetin çekilmesi» ve parlamentonun

tasvip edeceği bir bütçe ile iktidara gelecek olan hükümete «yerini bırakması» olduğunu belirtmiştir.

Yukarıda adı geçen hukukçular, «hukuksal düşmüşlük» ya da, dolaylı güvensizlik ve ademi tasvip dolayısıyla, doğal olarak «çekilmiş olmak»lık ötesinde, hükümetin, kendi bütçesinin reddini, dolaylı bir güvensizlik oyu niteliğinde yorumlayarak çekilme yolunu tutmasını önermişlerdir. Bu konudaki açıklamaları ve gerekçeleri de şöyledir :

Prof. Kubalı : Siyasal yönden durumun bulanık olduğunu ve yoruma bağlı bulunduğunu; aslında, bütçenin reddinin, hükümetin genel politikasının beğenilmemesi anlamına geldiğini; bunun ise, dolaylı, zımnî bir güvensizlik teşkil ettiğini; demokrasi ve siyasal ahlâk kurallarının da böyle bir yorumu gerektirdiğini ileri sürmüştür.

Prof. Aldıkaçtı : Millet Meclisinin belirli bir konuda açıkladığı iradesini, Bakanlar Kurulunun, bir güvensizlik oyu şeklinde yorumlayıp çekilmesinin, parlamenter rejimin temel ilkesi olduğunu; Millet Meclisi içindeki çoğunluğunu şimdi yitirmiş bulunan Başbakanın böyle bir durumda, bütçenin reddini bir güvensizlik sayıp çekilmesinin uygun olacağını belirtmiştir. Burada, A.P., bir iç muhalefet dolayısıyla azınlığa düşmüştür. Binaenaleyh Başbakanın istifa edip bir yeni parlamenter çoğunluk meydana gelmesine vesile vermesi gerekir.

Prof. Kapani : Parlamenter sistemin bir gereğidir ki; bütçe Kanununa daha fazla kırmızı (red) oyu çıktığı zaman, hükümetin iş başında kalmaması, istifa etmesi gerekir. Bu red oyları, bir çeşit güvensizliği deyimler. Parlamenter sistemlerin işleyiş mekanizması, yazılı kurallardan çok, teamüllerle kurulmuştur. Bu nedenle, yalnız bütçe kanunu gibi güven oyu niteliğinde olan tasarılarla değil, hükümetin temel politikasını ilgilendiren ana kanun tasarılarının reddinde dahi, normal olarak hükümetin istifası beklenir.

Prof. Unat : Bütçe tasarısının Meclis çoğunluğu tarafından desteklenmemiş olması karşısında, hükümetin, bunu siyasal yönden değerlendirmesi ve bu desteklenmemeyi, güvensizlik sayarak çekilmesi gerekir.

Bunlara ek olarak Prof. Güneş de : Bütçenin reddinin, hukuksal açıdan bir güvensizlik niteliği göstermemesinin, bir anlama göre doğru olduğunu ve fakat, parlamenter teamül ve biçim içinde, hükümetin istifa zorununun doğduğunu belirtmiştir. İstifa zorununun bir anayasal kurum olduğunu ileri sürmüştür.

(Yukarıda adları geçen hukukçuların görüşleri 13.2.1970 tarihli basından, ondan önce yapılan bir Radyo açık oturumundan, Prof. Güneş'in 31.3.1970 tarihinde verilen bir konferansından saptanmıştır).

Biz de görüşümüzü şöyle tesbit ediyoruz. Başbakan ile, bazı hukukçu meslektaşlarımızı, bütçenin reddinin bir güvensizlik mahiyeti taşımaması mütalâasına götüren, meseleye, konuya yalnızca Anayasanın güvenlik veya güvensizlik müessesesini düzenleyen 103, 104, 89 uncu maddeler açısından bakmalarıdır. Gerçekten güven oyunun, ya da güvensizlik oyunun söz konusu olduğu durumlar, bu maddelerde gösterilmiştir. Güvenin esirgenmesi ya da güvensizlik oyu verilmesi suretiyle «hükümet etmeden alıkonulma» ancak bu maddelerde ve onların tasvip ettiği bu durumlarda söz konusu olabilir.

Fakat, meseleye, konuya, bir de başka açıdan bakmak mümkündür ki, bu açıdan bakıldığı zaman da, gene, bir kabinenin «hükümet etmeden alıkonulma» durumunun doğduğu görülecektir; tıpkı, 89, 103, 104 üncü maddeler «güvensizlik oyu»nun belirmesi ile doğan sonuç meydana çıkacaktır. Buna istersek, hükümetin düşmesi, düşmüş olması, düşürülmesi, düşürülmüş olması gibi başlıklar da koyabiliriz. Fakat, konuya bakış açımızı, daima muhafaza etmeye çabalamalıyız ki, bu açı da : Bir kabinenin «hükümet etmeden alıkonulması», «hükümet etmeden men'edilmesi» açısıdır. Böyle bir «alıkonulma»nın, böyle bir «mennedilme»nin olmuş olması ile, hükümet «düşer», ve bu «düşüşü» de, tıpkı 89, 103, 104 üncü maddelerdeki «güvensizlik»i bildiren, belirten, sonuçlandıran bir «istifa mektubu» gibi bir «istifa mektubu izler. Ve bu istifa mektubu da, zorunludur : 89, 103, 104 üncü maddelere göre güvensizlik oyunu öğrenen hükümetin, «istifa mektubu»nu yazıp Devlet Başkanına sunması zorunu gibi, «hükümet etmeden alıkonulduğu»nu, «hükümet etmeden mennedildiği»ni öğrenen hükümetin de, bir istifa mektubunu yazarak Devlet Başkanına sunması zorunu vardır. İlk üç duruma uğrayan bir kabinenin istifa mektubunu yazıp Devlet Başkanına sunmaması nasıl bir Anayasa ihlalinin teşkil ederse; ve Devlet Başkanı da böyle bir ihlâl karşısında, elini kolunu bağlayıp, bu ihlâl son veren kabine mektubunu beklemez ise ve derhal yeni hükümeti kurma görevini yerine getirme girişimlerine girerse, «hükümet etmeden alıkonulma» durumuna düşen bir kabinenin de istifa mektubunu yazıp Devlet Başkanına sunmaması, aynı Anayasa ihlalinin teşkil eder; ve Devlet Başkanı, böyle durumda da pasif kalmayıp, kendisi de, bir kabinenin «hükümet et-

meden alakonulduğu»nu öğrenir öğrenmez, yeni hükümeti kurma görevini yerine getirme girişimlerine girmesi zorunludur. O da bu görevini yerine getirmezse, bir çeşit Anayasa ihlali içine düşmüş olur.

Bu muhakeme biçiminde, mesele şuraya gelip dayanıyor : Bütçesi tümü ile reddedilmiş olan bir kabine, gerçekten «hükümet etmeden alakonmuş mudur?», «Hükümet etmeden mennedilmiş midir?»...

Bunun karşılığı da çok açıktır : Evet : Bütçesi reddedilmiş bir kabine; «yönetmek», «yöneltmek», karar verme, kararı uygulama direksiyone etme işlemlerini kapsayan «hükümet etmek»den alakonulmuş, mennedilmiştir. Çünkü, yönetmek, yöneltmek, karar vermek, kararı uygulamak için gerekli tüm araçlarının temeli olan araçtan -bütçeden- yoksun kılınmıştır. Bütçenin reddi, hükümetin, herhangi bir konuda azınlıkta kalması gibi değildir. Bütçenin reddi, hükümetin tasarruf olanağını, kamu hizmetlerini sürekli, aralıksız olarak görmek için gerekli tasarrufları yerine getirme olanağını elinden almaktır. Bütçenin reddi, hükümeti, hiçbir tasarrufa girişememeğe mahkûm eden bir azınlığa düşürüştür. Ve bu da onu, iktidardan çekip almaz. Bütçenin reddi, herhangi bir konuda azınlıkta kalma gibi değildir. Müeyyidesi olan bir azınlıkta kalmaz : Böyle bir azınlığa uğrama hükümet etme araçlarının verilmesi dolayısıyla hükümetin düşmesi müeyyidesini getirir.

Bu müeyyide de, 89, 103, 104 üncü maddelerin müeyyidesi gibi, hükümete, istifa mektubunu yazıp Devlet Başkanına sunma zorununu yükler. Aksi halde, Devlet Başkanı, duramayacak olan kamu hizmetlerinin görülebilmesini sağlamak üzere, parlamento ile mutabakat halinde olacak olan bir hükümetin kuruluş görevinden alakonulmuş olacaktır; Devlet Başkanını bu görevinden alakoyma fiili bir Anayasa ihlali teşkil eder. Fakat, böyle bir durum, aynı zamanda, Devlet Başkanına da bir zorun yükler : Hükümet teşkil ederek, kamu hizmetlerinin görülmesi işine süreklilik getirme görevinin ihlâline müsaade etmemek; re'sen hareket ederek, yeni Başbakanı tayin kararnamesi düzenlemek. Böyle bu tâyin kararnamesi düzenleyebilmesi için, Devlet Başkanının, düşmüş olduğunu belirttiğimiz hükümetin imzasına da ihtiyacı yoktur. Çünkü, Devlet Başkanının, hem baştan, hem de giden bir hükümetin arkasından yeni bir hükümeti kurma tasarrufunda, hükümetin imzasına ihtiyacı yoktur. Çünkü böyle tasarruftan dolayı bir hükümet sorumluluğu yoktur ki, onu, hükümete yüklemek için, ondan imza almağa ihtiyaç olsun...

Özetle; 89, 103, 104 deki durum ile, bütçenin reddini, aynı hukusal plânda mütalâa etmemek gerekir. Bütçenin reddinin hukusal dayanağı 89, 103, 104 üncü maddelerdeki «güvensizlik kurumu» değildir; bütçenin niteliğini belirten, bütçenin hükümet etme aracı olduğunu belirten, bütçe gibi bir hükümet etme aracından tüm yoksun kılınmanın, tüm tasarrufların kanuna dayanmasını ve masraf isteyen tasarrufların da ana masraf kanunu olan bütçeye dayanması zorununu koyan Anayasa hükümlerinde aramak gerekir.

Böyle olunca, bütçenin reddi, Anayasal açıdan «hükümet düşmesi»ni doğurur. Bu da, bu duruma düşen hükümetin istifa zorununu doğurur. İstifa etmeyen hükümet ile, yeni hükümeti kurma tasarrufuna girişmeyen, Devlet Başkanınının Anayasayı ihlâl durumu içine düşmesi sonucunu verir.

**3 — AP nin KENDİ HÜKÜMETİNİ ZORLAMASI BİR DİKTA-
DIR, DEVLET BAŞKANININ BUNA UYMADIĞINI BELİRTME-
MESİ BİR ZAAFTIR.**

Demirel'in, bütçenin reddedilişini, önünde, olumlu-olumsuz oyların cetvelini tuttuğu kâğıttan öğrenir öğrenmez ilk tepkisi, hemen istifa mektubunu hazırlama ve bunu derhal Cumhurbaşkanı'na sunma olmamıştır. Tam tersi, kişisel iktidarı ile partisinin seçimlerden gelen iktidarı arasında ayrılmaz bir özdeşlik (aynıyet) kurarak, kendisinin halâ ayakta kaldığının kanıtlanması olmuştur. En büyük kanıtlama da, en yetkili organın kendi arkasından gittiğini göstermek olurdu. Nitekim, öyle olmuştur. Bir Anayasal-siyasal zorunluluk olarak değil de, bir lütuf olarak sunduğu istifasının hemen arkasından, Genel İdare Kurulundan, yeni hükümetin gene A.P. mutlakiyeti ile A.P. içinde de Demirel mutlakiyeti ile kurulması gerektiğini, başka bir alternatifin düşünülemeyeceğini bildiren bir bildirisini yayınladı. Böylece, A.P., gene kendi hükümetini, onun içinde de Demirel liderliğini, ülkeye zorlamış oluyordu.

Bu diktadır : Cumhurbaşkanı'na, kendini dikte etmektir. Oysaki, Cumhurbaşkanı, böyle bir dikta altında görev görmemelidir. Vaki, Cumhurbaşkanı, Başbakan tayin etmede esas itibariyle ancak teorik bakımdan serbesttir. Siyasal açıdan, çoğunluk partisinin liderini Başbakan olarak göstermeğe zorunludur. Fakat, çoğunluk partisi içinde böyle bir bunalım çıktığı zaman ve parti içi hesapların bir memleket bunalımına yol açma istidadı gösterdiği zaman, aynı parti içinde başka alternatifler aranabilir; hatta partilerin tümünü hesaba katan alternatifler aranabilir. Hele, 41 leri

kaybetmesi dolayısıyla, Demirel'in, parlamentoda bir çoğunluğu da kalmamıştı. Bu durumda, A.P. nin kendini Cumhurbaşkanına dikte etmesi, başka alternatiflere daha baştan karşı gelmesi, adeta, «her ne pahasına olursa olsun hükümet kuracağı, onu işgal edeceği» izlenimini vermiştir.

Böyle, çoğunluğu kaybetmesi bir yana, halâ çoğunlukta olan bir parti bile, kendi çoğunluğunu bilen, buna güvenen bir nefis itimadı ile açık bir bildirişi ile Cumhurbaşkanına herhangi bir alternatifi dikte etmeğe kalkmaz. Çünkü, Cumhurbaşkanı, hükümet kurarken yapacağı danışmalar sırasında, hemen karşısında, ihmal edilemeyecek bir ciddi ve gerçek çoğunluk olduğunu görecektir ve nasıl olsa, onun liderini göreve çağıracaktır.

Biran için, Cumhurbaşkanının bu gereği yerine getirmediğini düşünelim. O zaman da tehdide, gene de gerek yoktur. Çünkü çoğunluğu olduğuna inanan bir A.P. nin, bu takdirde, güdeceği, izleyeceği yol çok açıktır : Kendisini çiğneyerek başka alternatif sunan Cumhurbaşkanının bu alternatifine karşı gelmek : Kendisinden dışardaki hükümete güven oyu vermemek...

Bu yolları düşünmeyip, tehdit ile hükümet makamına talip olan A.P. nin bu yakışsız davranışına karşı, Cumhurbaşkanının bir tepki göstermemesi de onun zaafını teşkil etmiştir. 41 leri kaybetmesi dolayısıyla, parlamentodaki çoğunluğunu da kaybettiği görülen bir kimseyi, hiçbir danışmaya gerek görmeden, Başbakan tayin etmesi ile, bu zaafı büsbütün arttıran bir talihsiz nokta teşkil etmiştir.

4 — A.P. nin YİTİRDİĞİ ÇOĞUNLUĞU YENİDEN KORUMA MANEVRASINDAKİ YAKIŞIKSIZLIK :

Ortaya çıkan bu bunalım, aslında bir A.P. bunalımından başka bir şey değildi : İç rekabet, Demirel Hükümetini azınlığa düşürmüştü. Buna Demirel'in, gene bir parti içi çoğunluk kurma içgüdü-sü ile karşı koymağa kalkması, pek doğaldır. Fakat bu konuda uyguladığı metod, siyasal hayatımızın tarihinde yakışsız, hatta çirkin bir örnek olarak kalacaktır.

Bu örnek, şöyle doğmuştur : Bizzat A.P. nin itirafı şu yoldadır : Partimiz iktidarda idi. Fakat kendi içinde parti olmak niteliklerini yitirdi : 41 oy ile, bütçenin reddi gibi anormal bir olay ile... Bu 41 kırmızı oy, normal bir parti içi muhalefet değildir. Şimdi, tekrar parti olmak üzere temizlik yapmağa ve iktidar olmağa zo-

runluk vardır. Fakat koalisyon istemeyen ve yeniden seçime gitmeği de istemeyen bir teşkilât önünde, iktidar olmağa devamın çareleri : a) 41 leri sindirerek ve sinen suçlulardan bazılarını da affederek, yeniden çoğunluk saflarını sıklaştırmak, b) Öteki siyasal partilerden ve bağımsızlardan, partiye transferler yaparak, toplamı artırmak...

İşte, bu iki yolun ikisi de, yakışsız, hatta çirkin bir yol olmuştur : a) 41 lerin hepsinin parti tüzüğü önündeki -eğer varsa- suçlulukları aynı niteliktedir. Oysaki, bir bölümüne hafif cezalar vererek onları, gene parti içine alma, suç-ceza-ceza adaleti ilişkilerini ihlâl teşkil etmiştir. Burada, siyasal oportünizm çirkin bir biçimde ortaya çıkmıştır. b) Transferler ise, pazarda mal alınıp satılışı manevraları içinde geçmiştir. Bu yüzden siyasal edebiyatımıza «Mebus pazarı», «Mebus fiyatı» gibi terimlerin girmesine yol açmıştır. Yakışsız-hatta çirkinlik açıktır.

5 — YENİ HÜKÜMETİN DE ESKİSİNİN TIPKISI OLARAK KURULUŞUNUN ANLAMİ :

Demirel, uzun süren ve yakışsızlığa - hatta çirkinliğe dayalı manevralarla bir çoğunluk elde ettiğini görünce, bu kez bir siyasal ahlâkçı olarak ortaya çıkmış ve eski üyelerden kurulu bir hükümet listesi hazırlamıştır : «Dışarda bırakacaklarım, bu bunalımın suçlusu yerine düşerlerdi. Bu ise gayri ahlâkî olurdu» diyerek...

Oysaki, yeni hükümetin de eskisinin tıpkısı olarak kuruluşunun gerçek anlamı burada değildir. Bu, bunalımın, sadece parti içinde olduğunu gösterir. Demirel ve yeni grubu ile, eski grubunun bazı üyeleri arasında bir iç rekabet çıkmıştır. Demirel, bu rekabeti; sindirme - transfer yollarıyla kendi lehine çözünce, yeni grubunu olduğu gibi muhafaza etmenin ötesini düşünme gereksinmesini, elbette duymazdı. Ve duymadı.

6 — 41 LERİN DURUMUNA BİR BAKIŞ :

7 Mart 1970 tarihli Milliyet Gazetesinde, 41 lerin sosyo-politik durumlarını gösteren bir tablo ve bir yorum çıktı. Bu tablo, 15.9.1969 tarihli ve 13301 sayılı Resmî Gazeteden kaynağını almıştır. Tabloyu düzenleyen ve yorumu yapan İsmail Cem, «41 lerin, soyut bir Demirel düşmanlığı ile, ya da, demokrasi aşkı ile bir araya gelmediklerini; bunların kökü eski «Milliyetçiler Derneği» ile yeni «Komünizmle mücadele Dernekleri»ne dayalı olan, taşra tüccarları ile

toprak ağalarının çıkarlarını savunan, daha değişmezci, daha tutucu, hatta bu hususta faşist diktaya hevesli bir grup olduklarını saptamıştır. Bunların; «zirai gelirlerin vergilenmesi», «toprak reformu» gibi ameliyeleri -sırf kendi iyi niyetiyle değilse de, A.P. olarak varlıklarını koruma zorunu dolayısıyla- konuşmağa başlayan kanadın karşısına, toprak ağalığını koruma kanadı olarak çıktıklarını belirtmiştir. Ayrıca, önde gelenlerin yakın geçmişlerinin analizinin de, bunların, daha değişmezci, daha tutucu faşist renkli bir eğilim taşımağa istidatlarını belirttiğini ileri sürmüştür. (Gerçekten bunlardan lider durumunda olan Bilgiç, D.P. zamanında kapatılan ve sağ aşırı milliyetçilik güden «Milliyetçiler Derneği» yöneticilerinden eski İsparta Milletvekili Sait Bilginç'in kardeşidir. İlhan Darendelioğlu «Komünizmle Mücadele Dernekleri»nin eski genel başkanıdır. Faruk Sükan, CIA metodları ile çalışarak Meclise başkan düzenleyen bir sağcıdır. Abdurrahman Şeref Laç «Nurcuların avukatı»dır. Samet Güldoğan, Türkiye Millî Talebe Federasyonunu sağcı akımların eline geçirten, bunun için kongreyi Balıkesir'e kaçıran bir eski öğrenci lideridir. Rasim Cinsli, sağcıların eline geçen bu federasyonun eski başkanıdır. Mehmet Turgut da, Teknik Üniversitenin «Talebe Birliği»ni yönetirken sağcı eğilim göstermiş bir kişidir. Nihayet sağcı akımların en köklü olduğu Konya'nın sekiz milletvekili de, bu 41 lerin içindedir).

41 ler, gerçekten, bu yargıyı kanıtlayacak bir durum göstermektedir. A.P. nin genel tablosu içinde, toprak ağaları % 7, din ağaları % 2 iken, 41 lerin tablosunda, bunlar % 5 ve % 10 oranındadır. Bunlarla müttefik tüccar ve serbest meslek erkabı da A.P. genel tablosunda % 37 iken, 41 lerin tablosunda % 42 dir.

Onun için bu tabloya bakarak, İsmail Cem'in yargısına paralel olan şu yargıya ulaşmak zorunludur adeta : 41 ler hareketi, kendisi zaten sağ olan bu itibarla tutucu ve statukocu olan A.P. içindeki daha koyu toprak ağalarının, din ağalarının, bunlarla müttefik kasaba tüccarları ile öteki serbest meslek erbabının ittifakının daha tutucu, daha değişmezci, daha statukocu kanadının, faşizme doğru gelişme eğiliminin ürünüdür : Gene sözde demokrasi biçimine ve etik değerlerine sadık kalarak...

7 — SONUÇ :

Evet, aslında bu bunalım, bir parti içi bunalımıdır : Kendisi de aslında tutucu - değişmezci - statukocu olan ve zümre çıkarı politikası izleyen A.P. ağırlık merkezinin; kendi içindeki daha tutu-

cu -daha değişmezci- daha statukocu ve faşizme yatkın zümre çıkarıcısı grubu; kendi dışındaki demokrasici -demokratik devrimci-radikal devrimci kanatlardan gelen baskıya dayanamıyarak, tasfiye etmesi hareketinden doğmuştur. Fakat, bu niteliği ile, o, aynı zamanda bir rejim bunalımının da kalın çizgilerini taşımaktadır. Şöyle ki :

Bugün, Türkiye'de, sahte de olsa bir şehirleşme vardır. Verimsiz de olsa tarihte bir modernizasyon görülmektedir. Sanayide bir ön hareketlenme farkedilmektedir. Böylece, bu sahte şehirleşme-modernizasyon- sanayileşme hareketlerine dayalı bir değişme görülmektedir.

Fakat bu değişmenin sahte niteliği, şehirlere akın edenlerde, tarım modernizasyonundan yararlanan yeni feodalitenin himayesi altındaki kitlelerde, sanayileşme çarkından yararlanan gruplarda, bir siyasal apathie de yaratmıştır. Bu suretle, A.P. değişmezci statukocu politikası itibar kazanmıştır.

Fakat, öte yandan da yeni üretim güçleri, yeni bir entelliye-siya uyandırıcılığında siyasal alanına çıkmaktadır. Bu yeni üretim güçleri, gerçek bir şehirleşme, tarım ve sanayi modernizasyonu istemektedir. Kendiliğinden olmakta olan değişmenin egemen kıldığı yeni sınıflarla, eski geleneksel sınıfların karşısına; üretimi artırıcı, dağıtımı adaletleştirici, sosyal ve kültürel gereksinimleri de doyurucu bir yeni düzen isteği ile çıkıyor.

Böylece, birbiriyle çelişkili isteklerle dolu iki kanat doğmuş bulunuyor siyasal ortamda...

Ve böyle bir sosyo-politik ortamda, var olan siyasal mekanizma, mutlu olarak işleyemiyor :

a) Tutucu -değişmezci- statukocu kanat, siyasal mekanizmayı, kendiliğinden olmakta olan gelişmenin-değişmenin geleneksel sınıflarla onların müttefiki olacak olan sınıfların zümresel egemenliğini sürdürme aracı olarak kullanmak istiyor.

b) Yeni üretim güçlerine dayalı radikal devrimci kanat ise, siyasal mekanizmayı, önce Anayasal özgürlüklerin aracı olmak üzere, sonra da, daha çok verim ,gerçek adalet, tüm sosyal ve kültürel gereksinmelerin tatmini aracı olmak üzere kullandırmak istiyor; toplum bilincinin bu düzeye gelmesi için kullandırmak istiyor :

Bunun için de, radikal güçler ve merkezler, ortaya çıkan her olanağı ve imkânı; şimdiki tutucu -statukocu iktidarı sarsacak yola yöneliyor.

Bunun karşısında da, böyle bir etkiye uğrayan statukocu iktidar da, durumunu korumak ve sağlamlaştırmak için zaten biçimsellikten kurtulamamış olan demokrasinin tüm kurumlarını ve manevra olanaklarını, mugalatalarla, safsatalarla, bilim dışı yorumlarla, kendi yanında çalıştırmaya zorluyor.

Böylece, birbirine zıt yöne işler ve zorlayışlar altında da, 1961 siyasal rejimi çatırdamalara uğruyor : Temeldeki zıtlıkların suyun üstüne vuruşu halinde...